

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 15 MAART 1939

No. 1211

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
Niet-volgestorte aandelen door Mr. J. Wilkens.....	208
De verdwijning eener „dynamische” conjunctuur in de Vereenigde Staten door Dr. J. Snoep.....	210
De omvang van den melkveestapel door Dr. D. Hoek	212
De kolenpositie in 1938 (I).....	214
Mathematisch-statistische conjunctuurstudie vanwege den Volkenbond door Dr. J. J. Polak.....	217
AANTEKENINGEN:	
Handelsovereenkomsten van de Vereenigde Staten	218
Verschuivingen in de verdeling van het bezit aan Staatsobligaties in de Vereenigde Staten.....	218
BOEKBESPREKINGEN:	
C. W. Guillebaud: The economic recovery of Germany from 1933 to March 1938.....	220
Dr. S. Kleerekoper: Over het gebruik van de wiskunde in de economie bespr. door Dr. J. B. D. Derksen.....	221
ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.....	221
MAANDLIJFERS:	
Hypotheekrente in Nederland.....	222
Statistieken:	
Groothandelsprijzen.....	224-225
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten.....	223, 226

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De speculatieve aanvallen op den Gulden behooren weer geheel tot het verleden. Zooals ook in Engeland de zwaarste druk op het Pond als bij tooverslag verdween, toen de monetaire autoriteiten door haar markt-interventie duidelijk hadden te kennen gegeven, dat aan verderen koersdruk krachtig het hoofd zou worden geboden, zoo is ook bij ons de houding van het Egalisatiefonds doorslaggevend geweest bij het hervinden van het marktevenwicht. Sedert, telkens wanneer de Dollarkoers het peil van 1.88% bereikt, het Egalisatiefonds Dollars afgeeft, is de animo van de speculatie geheel verdwenen. Dit wil niet zeggen, dat niet nog herhaaldelijk de Gulden onder druk stond. Integendeel, in bepaalde kringen houdt de kapitaalverplaatsing — niet uit monetairen Guldensangst natuurlijk — nog steeds aan, en meermalen moest dan ook het fonds nog ingrijpen. Dat zulks het geval was ondanks de contramindekkingen, die, naar aangenomen moet worden, in Guldens plaats vonden, duidt wel op den omvang van die kapitaalbeweging. Af en toe, als het aanbod van de markt weg was, daalde de Dollarnoteering eenigszins, maar de fluctuaties bleven binnen zeer enge grenzen, omdat immers het maximumpeil door de autoriteiten gefixeerd was.

In de andere valuta's was de beweging eveneens uitermate beperkt, zoodat op de wisselmarkt over het algemeen rust heerschte. Ponden fluctueerden nauwelijks ten aanzien van den Dollar, en hetzelfde gold voor den Franschen Franc. Ook de noteering van den Belga was aan weinig schommeling onderhevig. Dat is overigens uitsluitend te danken aan de voortdurende goudafgiften door de Nationale Bank, want er was een onophoudelijke stroom van kapitaal uit België naar den vreemde. De politieke situatie in dit land is uitermate labiel en gezien ook den economischen toestand is het geenszins onbegrijpelijk, dat men bevreesd is, dat een nieuwe Regeering naar sanering door muntverval zal grijpen. De termijn-noteeringen waren dan ook heel wat onrustiger dan de gan het goudpunt gebonden contante koers. Tijdelijk was het disagio voor driemaands-Belga zelfs een Gulden.

Geldmarkt en beleggingsmarkt boden geen van beide nieuwe gezichtspunten, de situatie blijft daar onveranderd bij gebrek aan stimulansen in eenigerlei richting.

NIET-VOLGESTORTE AANDEELLEN.

Tot de kapitaalconstructies, welke zich tegenwoordig in een uitermate geringe populariteit mogen verheugen, behoort de figuur der niet-volgestorte aandelen. Serieuze schrijvers over dit onderwerp vragen zich af, of het voor den wetgever niet tijd wordt zich nader met dit instituut bezig te houden, en onlangs werd gesteld „dat het obligo van aandeelhouders als zoodanig in hooge mate gecompromitteerd is, zoodat het op den weg ligt, juist van de goede hypotheekbanken, om door vrijwillige volstorting tijdig alle mogelijkheid van twijfel aan het werkelijke waarborgkarakter van het kapitaal weg te nemen”¹⁾.

Al dadelijk vallen hierbij twee kantteekeningen te maken: In de eerste plaats is de geconstateerde compromittering niet het gevolg van het instituut der niet-volgestorte aandelen als zoodanig, doch van de toepassing der Schuldbriefwet 1934, en in de tweede plaats is volgens de regeling van vele statuten opraging van het obligo alleen mogelijk, wanneer zulks ter nakoming van de verplichtingen der vennootschap tegenover derden noodzakelijk is.

Wij zullen in het volgende op beide punten iets dieper ingaan, en in aansluiting daarbij enkele opmerkingen maken over de aspecten, welke het vraagstuk der niet-volgestorte aandelen biedt.

Gelijk hiervóór reeds aangegeven, mag men de mérites van het niet-volgestorte aandelenkapitaal niet beoordeelen naar de werking van de Schuldbriefwet, al heeft juist die werking in de laatste jaren sterk de aandacht getrokken en tot velerlei, zeker niet altijd ongerechtvaardigde, critiek aanleiding gegeven. Men loopt daardoor echter het gevaar geen oog meer te hebben voor de onmiskenbare voordeelen van het systeem der niet-volgestorte aandelen, — voordeelen immers, welke onzen wetgever deze rechtsfiguur uitdrukkelijk deden sanctionneeren.

Verscheidene ondernemingen — in Nederland bijv. met name de verzekeringsmaatschappijen en hypotheekbanken — maken daarvan gebruik, omdat zij haar aandelenkapitaal niet zoozeer noodig hebben als bedrijfskapitaal, maar (met uitzondering van eenige gelden in kantoorgebouwen en administratieve behoeftigheden gestoken) vooral als waarborg ten behoeve van haar crediteuren op langen termijn: verzekeren en pandbriefhouders, welke categorieën het eigenlijke bedrijfskapitaal verschaffen. Deze ondernemingen achten het verstandiger om den bedoelden waarborg van het aandelenkapitaal te laten bestaan in een over talloze personen verdeelde vordering op aandeelhouders dan het volledige aandelenkapitaal te beleggen, met, naast de mogelijkheid van rente-inkomsten, de niet minder reële kans op verliezen tengevolge van een verkeerde keuze der beleggingen. Zoo zou bijv. een vennootschap, die in 1917 haar kapitaal belegd had in 4½ pCt. obligaties ten laste van den Staat der Nederlanden 1917, in geval van liquidatie 2 of 3 jaar later, een verlies van meer dan 20 pCt. op deze A1 beleggingen hebben moeten lijden (laagste koersen in 1919 en 1920 resp. 77½ en 71³/₁₆ pCt.).

Doch dit is nog niet het voornaamste voordeel. De praktijk heeft een veel belangrijker post in het credit van het tegenwoordig zoo gesmade obligo van aandeelhouders geboekt: nl. de onmogelijkheid voor een minder scrupuleus bestuur om zich van dezen actiefpost meester te maken in fraudem creditorum.

De moeilijkheden, welke zich in 1906 voordeden tengevolge van frauduleuze handelingen bij de Nederlandsche en de Zuid-Hollandsche Hypotheekbank, konden schitterend overwonnen worden... dank zij het aandeelhoudersobligo! Bij de zoo gerucht makende déconfiture van de Veendammer Hypotheekbank in 1928 moesten pandbriefhouders weliswaar een veer laten, maar zonder het obligo van aandeelhouders zouden pandbriefhouders zich zeer zeker met heel wat

minder dan 80 pCt. tevreden hebben moeten stellen. En nu wij volgens courantenberichten binnenkort het naspel van deze droevige affaire zullen meemaken bij de vroeger met haar gefusioneerde Noord-Nederlandsche Hypotheekbank, zullen de crediteuren van deze niet bij de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken aangesloten instelling waarschijnlijk ook weer meer baat vinden bij het aandeelhoudersobligo dan bij het volgestorte kapitaal, dat mogelijk wel „belegd” is in een vordering op gewezen directeur en president-commissaris...!

Geen wonder dus, dat eenige hypotheekbanken in deze feiten aanleiding gevonden hebben in haar statuten de mogelijkheid tot vrijwillige bij- of volstorting zelfs geheel uit te sluiten.

Blijkt uit dit alles wel, dat een vrijwillige of gedwongen verlating van het stelsel der niet-volgestorte aandelen voor crediteuren volstrekt niet uitsluitend voordeel zou beteekenen — dan wil daarmee niet gezegd zijn, dat een beroep op de Schuldbriefwet dus ook behoort te worden aanvaard, al is op het kapitaal nog slechts voor 10 pCt. gestort.

Want alle bekende argumenten vóór zoodanige opvatting: als bijv. het doel der Schuldbriefwet, welke immers beoogt ondernemingen in stand te houden, enz. enz., kunnen niet wegnemen het fundamentele feit, dat aan het rechtsgevoel tekort wordt gedaan, wanneer een debitrice verlichting van haar verplichtingen tegenover derden ontvangt, zonder dat zij zelfs maar een poging doet om door opraging van het obligo over eigen middelen de beschikking te krijgen.

Daarom lijken ons regelingen, welke aan dit fundamentele feit niet voorbijgaan — zooals bijvoorbeeld van de Residentie-Hypotheekbank, waar aandeelhouders tot 25 pCt. bijstorting verplicht werden — verre te prefereren boven enkele gevallen van ouderen datum (Vaderlandsche Hypotheek Bank en Internationale Rijn Maas Hypotheekbank), waar men praktisch alleen de crediteuren tot concessies wist te bewegen, en het speciale geval van de Nederlandsche Bankinstelling, waarbij de Deutsche transfermoeligheden echter een tijdelijk beroep op de schuldbriefwet gereeder deden toelaten.

Het is trouwens zeer de vraag, of men tegenwoordig met een poging tot zoodanige regeling; waarin de aandeelhouders vrijwel geheel buiten schot blijven, nog wel kans van slagen zou hebben. De Vereeniging voor den Effectenhandel is geleidelijk beter voorbereid geworden om obligatiehouders van advies te dienen, en in enkele gevallen mocht zij er reeds in slagen een dergelijk misbruik van de Schuldbriefwet te verhinderen. Toen bijv. de Hypotheekbank voor Holland en Indië een regeling ten koste van haar crediteuren trachtte te treffen, ofschoon het aandeelhoudersobligo ruim voldoende was om alle uitstaande schuldbrieven integraal af te lossen, wist de Ver. voor den Effectenhandel dezen opzet te verwijderen.

Volstorting van het aandelenkapitaal komt dus ook thans meermalen voor, waar een andere oplossing redelijkerwijze niet in aanmerking mag komen; zoo vroeg bijv. ook de Nederlandsch-Oost-Friesche Hypotheekbank van haar aandeelhouders volstorting.

Wanneer echter met gedeeltelijke bijstorting van aandeelhouders, in overleg met de Vereeniging voor den Effectenhandel — en, voorzover het een bij de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken aangesloten hypotheekbank betreft, na ingewonnen advies van het door die Vereeniging ingestelde Contrôle Orgaan — door de groote meerderheid van obligatiehouders een regeling op grond van de Schuldbriefwet gewenscht wordt, is er dan wel veel reden toe, om aan de kleine minderheid, die desondanks het volle pond eischt, de macht te geven om de totstandkoming van zoodanige regeling te verhinderen? Want toch alleen voor een levensvatbare reorganisatie in het belang van crediteuren, waarbij de obligatie-rente niet verder teruggebracht wordt dan op dat tijdstip overigens normaal geacht moet worden, zal

¹⁾ Het obligo van aandeelhouders van Hypotheekbanken, W. Willems, in De Naamloze Vennootschap v. 15 Febr. jl.

de medewerking van de Vereeniging voor den Effectenhandel of het gunstig advies van het Contrôle Orgaan verkregen kunnen worden.

Weer een ander aspect, geheel buiten eenig verband met de Schuldbrievenwet, vertoont het geval, dat het bestuur eener hypotheekbank, zich bewust van zijn verantwoordelijkheid tegenover pandbriefhouders, al vast wenscht te beginnen met volstorting van het aandelenkapitaal, ofschoon er nog geen directe aanleiding bestaat, daar de bank nog liquide genoeg is om al haar verplichtingen integraal na te komen.

Dit geval heeft zich voorgedaan bij de Insulaire Hypotheekbank, in welker statuten de mogelijkheid is geopend om het obligo op te vragen, ook zonder dat zulks ter nakoming van de verplichtingen tegenover derden reeds terstond noodig is. — Het heeft tot teleurstelling en scherpe critiek aanleiding gegeven, dat het bestuursvoorstel tot bijstorting niet dadelijk door aandeelhouders is aanvaard.

Dit oordeel lijkt ons echter vooralsnog voorbarig. Aandeelhouders hebben het voorstel niet verworpen, doch aangehouden totdat of een behoorlijk reorganisatie-plan was opgesteld, of, bij gebreke daarvan, liquidatie onvermijdelijk geacht moest worden.

Psychologisch ware het misschien beter geweest om hier de volstortingskwestie niet aan de orde te stellen, alvorens men aan aandeelhouders gedetailleerd kon mededeelen, wat men verder van plan was, doch voorloopig levert dit nog geen deugdelijk materiaal voor den brandstapel, waarnaar het obligo van aandeelhouders door sommigen wordt verwezen.

Wanneer wij nu de behandelde materie overzien, dan lijkt de in den aanvang geciteerde uitspraak, dat het aandelenholdersobligo zoodanig gecompromitteerd is, dat men het maar liever moet afschaffen, in ieder geval zeer overdreven. De invoering van de Schuldbrievenwet heeft ook naar ons gevoelen in enkele gevallen tot misbruiken aanleiding gegeven, doch herhalingen zijn niet waarschijnlijk te achten. Wel kan men aan hen, die een beroep op de Schuldbrievenwet principieel nimmer toelaatbaar achten, zolang niet eerst volledig is volgestort, het recht niet ontzeggen om derhalve elk compromis in dezen een misbruik te noemen, maar een communis opinio tegenwoordigen zij in Nederland thans niet.

De verzekeringsmaatschappij, hypotheekbank of andere vennootschap op niet-volgestorte aandelen, die overigens geen aanleiding geeft het vertrouwen van haar crediteuren op langen termijn onwaardig te zijn, zal dit niet verliezen door het enkele feit, dat een van haar belangrijke actief-posten uit een aandelenholdersobligo bestaat. Ten hoogste kan men stellen — en zulks o.i. op goede gronden — dat bij de beoordeeling van de credietwaardigheid dan scherper gelet wordt of althans behoort te worden, op de aanwezigheid van voldoende en reële reserves. Dit punt is trouwens ook voor den individueelen aandeelhouder van groot belang; bezagen wij tot dusverre het niet-volgestorte aandelenkapitaal uit een oogpunt van crediet, wij zullen thans onze beschouwingen besluiten met enkele opmerkingen over de positie van den individueelen aandeelhouder tegenover zijn obligo.

Waar de aandeelhouder slechts voor het gestorte gedeelte van zijn deelneming recht op eventueele winst-uitkeering kan uitoefenen, en dus feitelijk tot het bedrag van zijn obligo een borgstelling heeft loopen, daar is het begrijpelijk, dat de meeste vennootschappen haar aandeelhouders het recht geven vrijwillig vol te storten. Want ook al is het in principe de bedoeling, om een deel van de waarborgen tegenover crediteuren te laten bestaan in een over vele aandeelhouders verdeelde personeele vordering, de kring van gegadigden voor het bezit van niet-volgestorte aandelen zou al te klein worden, wanneer men zich niet te allen tijde van zijn borgstelling kon bevrijden door volstorting.

Een onverdeeld genoeg is zoodanige onverplichte volstorting echter alleen voor den Fiscus. Want daar-

over betaalt de aandeelhouder 2½ pCt. registratierecht (behalve indien zijn aandeel reeds van vóór 1917 dateert), en de vennootschap is over de te vergoeden rente 11.05 pCt. dividend- en tantième-belasting verschuldigd, welk percentage in de tegenwoordige tijden voor verhooging vatbaar is.

Deze fiscale bezwaren vormen ook een beletsel tegen kapitaal-bijbeschrijving uit de winst; de individueele houder van het aandeel, waarop een kapitaal-bijbeschrijving uit de winst plaats heeft, loopt bovendien nog kans inkomens- en vermogensbelasting te moeten betalen over bedragen, welke hij slechts in den vorm van crediteering op zijn obligo geniet. Ook mag hem dan wel een zeer lang leven beschoren zijn, indien hij zijn aandeel op deze wijze volgestort wil zien. Want een vennootschap met 10 pCt. gestort kapitaal, die jaarlijks daarop 10 pCt. dividend uitkeert, moet gedurende 90 jaren een bedrag, gelijk aan deze winstuitkeering bij schrijven op haar kapitaal, alvorens het ideaal der volledige volstorting bereikt is. Die termijn is lang genoeg om zich dan inmiddels de vraag te stellen, of een onderneming, welke voor 10 pCt. van het nominale kapitaal een aardig dividend kan opleveren, nu ook geschikt is om een tienmaal zoo groot volgestort kapitaal rendabel te maken.

Dat is in een enkel geval mogelijk bij een verzekeringsmaatschappij, die kan volstaan met een zeer klein kapitaal in verhouding tot haar engagementen, doch bij een hypotheekbank, die door de houding van het Departement van Justitie gebonden is aan een zekere verhouding (meestal 10 : 1) tusschen maximum bedrag aan uitstaande pandbrieven en nominaal aandelenkapitaal, komt ons dit bij de huidige scherpe concurrentie-verhoudingen niet wel doenlijk voor.

Zij, die ondanks alles toch liever het kapitaal geheel in handen van de onderneming zien, zullen het betreuren, dat de wetgever in 1928 het instituut der kapitaal-deposito's onmogelijk heeft gemaakt door iedere compensatie met een vordering tot storting van het kapitaal categorisch te verbieden.

Indien wettelijke regeling van dit instituut mogelijk ware, zou ze ten minste aan de fiscale bezwaren van de onverplichte volstorting tegemoet komen.

De rechtsfiguur van het niet-volgestorte aandeel blijkt in ons financieel-economisch leven niet gemist te kunnen worden. Door menschen gemaakt en door menschen gehanteerd, zal ze ook altijd verkeerd gebruikt kunnen worden. Doch wie voor de vraag staat, of hij haar vertrouwen, crediet, wil geven, tast meestal al waarlijk niet in den blinde. De vennootschap zal voorzichtig zijn in de keus van haar aandeelhouders en door periodieke publicatie van haar aandeelhouderslijst contrôle daarop mogelijk maken. In haar statuten kan zij een bepaling opnemen, dat van elken aandeelhouder zekerheid gevraagd kan worden voor de eventueele storting van het obligo.

Door de Vereeniging van Directeuren van Hypotheekbanken wordt een register van aandeelhouders bijgehouden ter contrôle, of iemands obligo bij verschillende ondernemingen tezamen te groot dreigt te worden en met andere organisaties worden soortgelijke gegevens uitgewisseld. Het Departement van Justitie waakt, dat bij hypotheekbankstatuten het aantal aandelen in één hand beperkt wordt en legt daarbij voor niet-volgestorte aandelen een scherper maatstaf aan. Bij verzekeringsmaatschappijen zorgt de Verzekeringkamer voor een behoorlijke publiciteit, bij de hypotheekbanken ziet het Contrôle-Organ toe, dat geen dividend wordt uitgekeerd, zolang niet een zeker minimum aan reserves aanwezig is.

Wanneer men dan verder bedenkt, dat de groote dagbladpers financieel-economisch uitstekend geutilleerd is en een integere financieele vakpers in staat is om met een behoorlijk gefundeerd oordeel den belegger voor te lichten, dan lijkt in Nederland momenteel geen behoefte te bestaan aan bijzondere maatregelen op het stuk van het obligo van aandeelhouders.

Mr. J. WILKENS.

DE VERDWIJNING EENER „DYNAMISCHE” CONJUNCTUUR IN DE VEREENIGDE STATEN.

De Vereenigde Staten vormen de sleutelpositie tot de wereldconjunctuur, daar dit deel der wereld tot de grootste grondstoffenproducenten en -consumenten behoort. Een stimulans voor of een besmettingshaard van de wereldconjunctuur is in de Vereenigde Staten veelvuldig te vinden. De vaststelling van de soort van conjunctureele phase, waarin dit land in de laatste jaren heeft verkeerd, is van zeer groot belang voor hetgeen men in de naaste toekomst voor het verloop van de algemeene bedrijvigheid mag verwachten.

Het vroegere normale cyclus-„patroon”.

De cyclische bewegingen in de conjunctuur hebben in de Vereenigde Staten steeds een belangrijke rol gespeeld en van oudsher pleegde aldaar de conjunctuur tot buitengewone reacties te neigen. De wanverhouding tusschen consumptievermogen en kapitaalsinvesteeringen, een overproductie van kapitaalsgoederen in tijden van hausse en overexpansie, volgden elkaar met een zekere rhythmische regelmaat op, met tusschengelegen periodes van crises, panieken en krachs, die men vroeger aan het bij uitstek „kapitalistische” stelsel van de Amerikaansche economie inhaerent achtte.

In 1929 werd de topstand van een typisch cyclisch conjunctuurverloop van een, men zou haast zeggen, „normaal patroon”, bereikt. Een explosieve overspeculatie met een topzware prijsstructuur, een onderliquiditeit en een overcapaciteit der bedrijven, een wanverhouding tusschen consumptievermogen en productiecapaciteit, waren als criteria aanwezig. De uitputting eener investeringsconjunctuur, als laatste stadium van een onstabiele „boom”, vond in de krach van Wall Street haar bezegeling.

Volgend conjunctureel hoogtepunt niet bereikt.

Bijna tien jaar zijn sindsdien verlopen. De baisseconstellatie in de op 1929 volgende jaren was van een zelden of nooit bereikte draagwijdte, evenals de expansie, die aan deze crisis voorafging. De crisis bleek ook in 1933 nog niet uitgewoed, want men beleefde toen in het voorjaar slechts een kortstondige stroovuur-hausse, toen men den Dollar dwong te depreciëren. In de jaren 1935 en 1936 kon men verwachten, dat langzamerhand uit de crisis de herstelkrachten zouden worden geboren, doch het herstel van 1936/37 was niet in overeenstemming met het normale cyclische karakter van vroeger, hoewel men met historische analogieën en haar toepassing voor de diagnose of prognose zeer voorzichtig te werk dient te gaan, daar er steeds buiten-conjunctureele factoren in het spel zijn. Het herstel werd tevens doorbroken, voordat het zich ten volle kon ontwikkelen, ondanks de afwezigheid van bijna alle ongunstige, fundamenteel-conjunctureele factoren op langen termijn.

„Koude” crisis en steriele conjunctuurreserves.

Het was tevens moeilijk, ook maar enkele van de voornaamste factoren in de situatie te vinden, welke bijv. de ineenstorting van 1929—'32 veroorzaakten. Het conjunctureele hoogtepunt was nog lang niet bereikt, daar de herstelkrachten nog lang niet waren uitgeput. Er bleef een groot tekort aan kapitaalsgoederen bestaan, in dien zin, dat er een investeringsachterstand viel in te halen. Een groot aantal uitvindingen wachtte nog op toepassing; een geweldige hoeveelheid kapitaal wachtte nog op belègging. De vervanging en vernieuwing van productiemiddelen werd uitgesteld. De maximale stand der conjunctuurindices betekende nog geenszins volle prosperiteit. Er was nog een groote speelruimte voor investeringen en productievermogen en het bedrijfsleven was nog verre verwijderd van de volle benutting der productiecapaciteit.

Het is derhalve waarschijnlijk, dat men ten aanzien van de „koude” crisis van 1937/38, die als een zeepbel geluidloos uiteenspatte, niet te maken heeft gehad met een „major cyclical downswing”, doch het valt evenmin met eenige mate van zekerheid te constateeren, of een „minor recession”, een diepe interval, een adempauze of een correctieve reactie in een stijgende conjunctuurontwikkeling op langen termijn, waardoor de primaire trend een tijd lang door de secundaire trend zou zijn overheerscht, heeft plaats gehad. Indien dit laatste wel het geval zou zijn geweest, zou men de toekomst met meerder vertrouwen kunnen aanschouwen, dan wanneer er bijv. sprake zou zijn van een korte onderbreking van een dalende tendens op langen termijn.

Alles, wat men in deze vage materie kan zeggen, is slechts, dat tusschentijdsche inzinkingen na een lange periode van oplopende conjunctuur meermalen zijn voorgekomen en dat er weinig steekhoudende argumenten voor een voortdurende baisseconstellatie zijn geweest. Indien men nu verzekerd zou zijn, dat het vroegere cyclische karakter in het conjunctuurverloop weer zou gaan overheerschen, zoodat de herstelkrachten, geboren in een periode van depressie, de leiding zouden hernemen, dan zou men de toekomst met eenig optimisme kunnen aanschouwen en zou men de voorwaarden voor een gezond en duurzaam herstel aanwezig achten.

Hollen of stilstaan. De cyclus verdwenen.

In de kleine herstelperiodes na de groote cyclische inzinking van 1929—'32 is evenwel de meerdere levendigheid in de verbruiksgoederenindustrieën onvoldoende overgeslagen naar de productiegoederenindustrieën en er is een typische onderinvesteering in het bedrijfsleven blijven bestaan. De herstelperiodes waren derhalve niet hecht gefundeerd en slechts partieel. Op de depressie van 1937—'38 volgde in het najaar van het vorige jaar een even abnormaal snel en groot herstel, dat eveneens de gebruikelijke cyclische invloeden der conjunctuurbeweging miste en even onverwacht was als de depressie, die er aan voorafging.

Als belangrijk criterium voor het ongewone, niet-cyclische karakter van dit herstel is de buitengewoon lage investeringsactiviteit van het particuliere bedrijfsleven te beschouwen. Het kapitaal durft zijn schuilhoeken niet te verlaten, het particulier initiatief is niet ontwaakt, terwijl vroegere herstelperiodes gedragen werden door een golf van nieuwe investeringen en niet door groote consumptieve aankopen. De groote conjunctuurreserves en braakliggende kapitalen zijn, ondanks de accumulering van een geweldige vervangingsvraag als bedrijvigheidsreserve, niet tot volle ontplooiing kunnen geraken. In den tijd van anderhalf jaar daalde en steeg de index der industriele productie met eenige tientallen procenten. Het rustig beraden en handelen van den ondernemer schijnt te zijn verdwenen. Het is hollen of stilstaan. Het heeft er allen schijn van, dat, hoewel de conjunctuur in Amerika als zoodanig niet geheel is afgeschaft, haar cyclisch karakter vrijwel verdwenen is. De oorzaken van dit uitzonderlijk conjunctuurverloop in de Vereenigde Staten zijn wellicht te vinden in de structuurveranderingen van het land en de interventionistische politiek van de Overheid, waardoor de conjunctuur haar zelfreguleerend, dynamisch karakter heeft verloren.

Hierbij kunnen de vragen moeilijk worden beantwoord, of de vooruitgang der conjunctuur in 1937 slechts tijdelijk, en wel in 1937/38, onderbroken is geweest wegens verkeerde credietmanipulaties en een aanvechtbare economische politiek, of dat de structurele depressie, die sinds 1929 aan den gang is, andermaal door conjunctuurbeïnvloeding (staatsinterventie en pump priming) is onderbroken¹⁾.

¹⁾ Zie hiervoor Dr. F. Pinner in de E.-S.B. van 11 Jan. jl.

Indien men slechts de zuiver-economische en statistische tendenzen alleen zou hebben te beschouwen ter beoordeeling van den toestand, dan zou er weinig twijfel aan behoeven te bestaan, dat volgens The Analyst „the outlook would unquestionably be one of the most favourable in the history of the country”. Op deze gunstige factoren — de enorme conjunctuurreserve en de plethora van braakliggende middelen — werd reeds gewezen. Deze reserves zijn steriel gebleven.

De regeeringsinterventie.....

Het optreden van de overheidsinstanties is dan ook niet bevorderlijk geweest voor de versterking van de drijfkracht van het particuliere kapitaal en voor de inschakeling van het particuliere initiatief. De hooge belastingheffing heeft als gedeeltelijke niveleering van groote inkomens en vermogens tot een soort gedwongen kapitaalheffing van den staat geleid en de experimenten ter opvoering van de „koopkracht” door middel van vaststelling van minimumloon en maximum-werktijd hadden de winstcapaciteit der ondernemingen aangetast. De onzekerheid omtrent het ingrijpen van den staat in het bedrijfsleven heeft het particuliere initiatief en den lust tot het verrichten van kapitaalsinvesteeringen, zonder welke een krachtige verbetering in de conjunctuur moeilijk kan worden verwacht, gedood.

..... heeft geen succes.

Het zou van gebrek aan objectiviteit getuigen, indien men zou ontkennen, dat de groote staatsuitgaven het karakter van conjunctuurstimulans zouden bezitten. Deze staatsuitgaven kunnen terecht het deflatorisch effect eener cumulatieve ineenschrompeling van inkomens, prijzen, koopkracht en verbruik doorbreken en het is inderdaad gelukt, „het smeulend vuur der conjunctuur weer op te rakelen”. Men heeft dan ook een snelle inkomensstijging, zich manifesterend in eenige stijging van het verbruik, kunnen constateeren. Als zoodanig heeft de staatsactiviteit ter stimuleering van de conjunctuur als initieerende kracht voor het op gang brengen van de economische machine succes gehad, doch voor een volledig succes is meer noodig.

Immers, het beoogde doel is, een stoot te geven tot een *duurzaam* herstel in de algemeene bedrijvigheid, zoodat bovendien het particulier kapitaal vertrouwen moet krijgen in winstgevende investeeringen. Dit is niet verwezenlijkt. Het kapitaal bleef in zijn schuilhoeken en toen men met de staatsuitgaven ophield, daalde de conjunctuur, die derhalve niet op eigen beenen kon staan, daar de conjuncturele reservekrachten niet tot ontplooiing konden komen, ook al weer op grond van het feit, dat het bedrijfsleven geen vertrouwen had.

Verzande credietstroom.

Dit vertrouwen werd niet bepaald bevorderd door de verzwakking van de financieele structuur van den staat. Tegenover de kosten van aanzwengeling stond geen evenredige stijging der belastingontvangsten uit hoofde van meerdere welvaart. Het verder opstapelen van staatsschuld heeft nu het vertrouwen van het particulier kapitaal juist geschokt en den individueelen ondernemingsgeest geremd. Het uitgavenprogramma heeft in hoofdzaak levendigheid in de verbruiksgoederenindustrieën teweeggebracht en resulteerde overigens in een toeneming van stieriele bankdeposito's en van het staatsschuldbezit der banken, zoodat de credietstroom van den staat is verzand. Overigens bestaat er natuurlijk een onverzoenlijk conflict tusschen de principes van gezond bankbedrijf en de belangen van de schatkist wegens de financiering van het groote staatsdeficit.

Machteloze monetaire conjunctuurpolitiek.

De weergalooze geldruimte in Amerika is een der belangrijkste criteria van den economischen toestand

onder de New Deal verhoudingen. Zij weerspiegelt het gebrek aan „investment confidence”. Typeerend is derhalve de enorme toeneming der deposito's van alle banken in Amerika, als gevolg van de openbare uitgaven, waartegenover zelfs een daling der leeningen staat (in milliarden \$):

	Deposits	Loans
Medio 1933	38	22.2
September 1938	52.6	21.1

Het enorme quantum braakliggende middelen en de „excess reserves” der banken van \$3.5 milld. beteekenen een credietpotentialiteit van tientallen milliarden Dollars, die ruimschoots in staat zouden zijn een ongeëvenaard groote conjunctuurhousse te financieren. De deficitten van den staat hebben geenerlei inflatorisch effect gehad, daar zij tot dusverre niet grooter waren dan de besparingen van het volk, waarvoor geen investeeringsmogelijkheid bestaan heeft, zoodat het bankcrediet niet als extra vraag op de goederenmarkt is opgetreden. Er is geen vraag naar bankleeningen, de groote goudvoorraad sluimeren en zijn derhalve ineffectief als prijsstimuleerende factor.

Het monetaire element is in de conjunctuur daarom geheel op den achtergrond gedrongen, ondanks alle beweringen over „inflatie”. De credietvergemakkelijkende maatregelen hadden geenerlei inflatorischen of conjunctuurstimuleerenden invloed en hebben slechts bijgedragen tot vergrooting der credietpotentialiteit. Evenzeer zijn de sterilisatie en ontsterilisatie van het binnengekomen goud slechts gestes van de overheid geweest; zij hadden geen praktisch effect. Een monetaire conjunctuurpolitiek is immers tot machteloosheid gedoemd, indien geen vraag naar crediet bestaat. De schepping van een gigantisch credietmechanisme kan zich echter in de toekomst wreken, indien de conjunctuur zou verbeteren en de credietvraag zou toenemen.

Het „koopkracht”-dogma.

Tot de theorieën, die aan de regeeringsinterventie ten grondslag liggen, behooren de leerstellingen van de koopkracht en van het staatsdeficit. De failliete sporen konden de loonen niet verlagen, omdat anders het herstel zou worden vertraagd wegens een vermindering van de „koopkracht”. Zoo worden de hooge invoerrechten steeds verdedigd, omdat zij in staat stellen, de loonen hoog te houden en als zoodanig de koopkracht te vermeerderen. De leerstelling van de koopkracht wordt vaak verbonden met de theorie van „over-saving” en „under-consumption”, als een verklaring voor de wanverhouding tusschen vraag en aanbod, welke op andere manier „overproductie” wordt genoemd.

De theorie van de koopkracht stelt dit begrip als iets primairs voor, als iets, dat voorafgaat aan de productie, zoodat de koopkracht niet zoozeer de belooning voor de productie zou zijn, dan wel de initieerende kracht van de vraag, die de productie in het leven roept. Deze theorie, die niet alleen tot Amerika beperkt blijft, zet de oude economische these, volgens hetwelk de productie van goederen en diensten de eenige bron van alle koopkracht vormt, op den kop.

Eveneens wordt het chronische kasdeficit van de schatkist als een bijdrage door den staat tot het nationale inkomen beschouwd, ongeacht of dit deficit wordt gefinancierd door den toenemenden geldvoorraad of door besparingen. Daar het kasdeficit derhalve als een bijdrage tot het nationale inkomen (in den zin van het totaal der individueele inkomens en niet van de waarde van de nationale voortbrenging) wordt beschouwd en daar een zoo groot mogelijk nationaal inkomen wenschelijk wordt geacht, wordt ieder argument ten gunste van een sluitend budget als economisch-revolutionnair gequalificeerd, zoolang als het nationale inkomen onder een als „normaal” geldend niveau geacht wordt te liggen.

Dr. J. SNOEP.

DE OMVANG VAN DEN MELKVEESTAPEL.

In zijn artikelenreeks over den rundveestapel en de melk- en zuivelproductie heeft Dr. Buter aandacht gevraagd voor een probleem, dat in de oeconomie van ons land inderdaad een centrale plaats inneemt. Op één kant van het veelzijdige vraagstuk legt hij echter niet dien nadruk, die m.i. geboden is; op de vraag nl., in hoeverre er tusschen de voederproductie van onzen bodem en den omvang van onzen rundveestapel een juiste correlatie bestaat. Ik stel mij dan ook voor, juist *deze* vraag in de navolgende regelen nader onder de oogen te zien.

Ik begin met een drietal citaten. In brochure-No. 6 van den „Nationalen Bond Landbouw en Maatschappij”, dateerend van 1934 en getiteld: „Het door Landbouw en Maatschappij gepropageerde systeem van landbouwcrisispolitiek”, zegt de heer J. Smid: „Het primaire, verreweg belangrijkste, deel van onzen landbouw bestaat uit de exploitatie van den bodem... Naast dit primaire deel van onzen landbouw staat een nevenbedrijf met tot op zekere hoogte industrieel karakter, dat losstaat van de exploitatie van onzen bodem, nl. het voortbrengen, inzonderheid voor export, van dierlijke producten — melk, vleesch en eieren — met ingevoerd voeder. Dit nevenbedrijf is dikwijls met de bodemexploitatie vereenigd in hetzelfde bedrijf.” — In zijn brief van 30 Januari 1935, afgedrukt in het F.N.Z.-Orgaan van 6 Februari 1935 en — zooals het briefhoofd aangeeft — opgesteld door de Directie van den Landbouw, zegt de Minister van Economische Zaken: „Uw beschouwingen zouden juist zijn, wanneer de veestapel hier te lande was een aangepaste veestapel, welke geheel met voedermiddelen, in het eigen bedrijf geproduceerd, zou worden gevoed... Het vee, dat echter boven den aangepasten veestapel wordt gehouden, wordt feitelijk geheel met buitenlandsch krachtvoeder gevoed.” — En tenslotte zegt de heer Weitkamp, in een op 14 December jl. in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden redevoering: „De rundveestapel in Nederland is veel en veel grooter dan overeenkomt met het beschikbare wei- en hooiland, aangevuld met wat het bouwland aan rundveevoeder oplevert. Daardoor wordt een zeer groot deel van het vee in het leven gehouden, dank zij den invoer van voederstoffen uit den vreemde. De door dit laatstgenoemde deel van onzen veestapel voortgebrachte artikelen, zuivel en vleesch, kunnen dus niet gerekend worden bij de eigen bodemproductie, maar moeten gerekend worden bij de bodemproductie van het buitenland, dat ons het daarvoor benodigde voeder levert.”

Deze uitspraken, alle drie van bij uitstek deskundige zijde afkomstig, zijn merkwaardig unaniem. Op de vraag: „Bestaat er een juiste correlatie tusschen de veevoederproductie van onzen bodem en den omvang van onzen rundveestapel?” antwoorden èn de heer Smid, èn de Directie van den Landbouw, èn de heer Weitkamp eenparig: „Nee”. Zij stellen tevens het vraagstuk principieel. En terecht! Want niet op de secundaire vraag, hoe deze incongruentie ontstaan is; noch op die andere vraag, of in een bepaalde periode de uitbreiding van den melkveestapel deze incongruentie in de hand heeft gewerkt, dan wel of zij in dezelfde periode wellicht geringer is geworden; maar op de primaire vraag komt het, in eerste instantie, aan: Bestaat deze incongruentie of bestaat ze niet? Speciaal de loop van den veevoederinvoer heeft aan het bestaan daarvan wel eens doen twijfelen. Toch leidt ook een nauwkeurig nagaan van dien loop tot het antwoord: Bestond zij in 1934 (uitspraak Smid) en in 1935 (uitspraak Directie van den Landbouw), dan bestaat zij ook nu (uitspraak Weitkamp).

* *

Wanneer wij met betrekking tot de gestelde vraag uit den loop van den veevoederinvoer conclusies wil-

len trekken, dan doen wij goed, niet naar den graaninvoer, maar uitsluitend naar den invoer van veevoeder te kijken. Bij den graaninvoer treden teveel storende factoren op, in het bijzonder de sterk wisselende graanproductie in ons land en de niet minder sterk wisselende behoeften van den varkens- en den pluimveestapel. Wel staat vast, dat ook de rundveestapel aanzienlijke hoeveelheden voedergranen verbruikt. Tevens staat vast, dat nog steeds een jaarhoeveelheid van ca. 1.200.000 ton voedergranen in ons land wordt ingevoerd (voorwaar geen kleinigheid!). Is deze invoer nu mede voor den rundveestapel, of alleen voor den varkens- en den pluimveestapel bestemd?

Zinloze vraag! Zoolang de behoefte van den rundveestapel de in totaal ingevoerde hoeveelheid niet overtreft, kan met reden worden gezegd, dat de volle voor den rundveestapel bestemde hoeveelheid voedergraan uit import wordt verkregen en dat de varkens- en pluimveestapel leeft van de rest, vermeerderd met wat het binnenland voortbrengt. Een graadmeter, echter, ter beoordeeling van de behoeften van den rundveestapel, leveren, tengevolge van de aangegeven storende factoren, de bij dezen invoer optredende wisselingen niet op.

Wel doet dit de loop van den invoer van veevoeder. Deze, toch, is voor bijna 90 pCt. voor den rundveestapel bestemd. Op de jongste, op 30 Juni jl. gehouden, persconferentie betreffende de landbouwcrisispolitiek hebben de Regeeringscommissarissen daaromtrent de volgende cijfers verstrekt:

Percentage van het invoersaldo aan veevoeder, dat door den rundveestapel wordt verbruikt.

1934	86.4 pCt.
1935	88.2 „
1936	87.9 „
1937	88.6 „

Daar veevoeder voor, practisch, de geheele hier te lande verbruikte hoeveelheid ofwel als zoodanig, ofwel in den vorm van oliezaden e.d. wordt ingevoerd en dus geen product van den Nederlandschen bodem uitmaakt en daar, anderzijds, het overgrote deel van de beschikbare hoeveelheden door den rundveestapel wordt verbruikt, daar levert de wisseling in het saldo van den veevoederinvoer minus uitvoer, in tegenstelling tot die in het saldo graanimport, wel degelijk een graadmeter op, die ons in staat stelt, de relatieve behoeften aan importvoer van den rundveestapel te schatten. Ziehier dan de loop van het saldo veevoederinvoer (in tons)¹⁾:

1930	494.600
1931	628.700
1932	557.400
1933	637.100
1934	610.600
1935	567.600
1936	550.700
1937	618.900
1938	602.800

vergelijkbaar gemaakt cijfer

voor 1938 ..... ca. 620.000

Het is waar, dat de jaren 1926 t/m 1929, waarin abnormaal groote quantiteiten vervoederd zijn, soms tot bijna 200.000 ton méér dan daarvóór en daarna, hooger cijfers te zien geven. Dit, echter, ligt aan het

¹⁾ De cijfers zijn tot en met 1935 ontleend aan de „Verslagen van economisch-statistische onderzoekingen op landbouwgebied”, 1936, No. 2; voor 1936 en 1937 aan het verslag van de bovenaangehaalde persconferentie; en voor 1938 aan eigen berekeningen op grond van de In- en Uitvoerstatistiek. Ook over de voorgaande jaren gemaakte eigen berekeningen wijzen uit, dat de dezerzijds gevolgde methode „conservatiever” is dan die van het Departement, zoodat het laatste cijfer met 15 à 20.000 ton moest worden verhoogd, om met de voorgaande vergelijkbaar te zijn.

tijdsgewricht. Men dacht in die jaren van hoogconjunctuur, dat het niet ópkon. In de ondoelmatige wijze, waarop toentertijd gevoederd werd, krijgt men een goed inzicht door raadpleging van de buitengewoon goed gedocumenteerde en destijds veel geciteerde dissertatie van wijlen Dr. Ir. C. Kooy: „Over doelmatige veevoeding in Nederland”.

Van eenigerlei vermindering van de behoeften van den rundveestapel aan importvoeder blijkt uit de weergegeven cijfers hoegenaamd niets. Eer het tegendeel!

* * *

Wanneer wij dan nu, op gezag van de aangehaalde deskundigen, als vaststaand aannemen, dat de productie van een deel van den Nederlandschen rundveestapel niet aan den Nederlandschen bodem gebonden is, dan loont het de moeite, na te gaan, in hoeverre deze productie èn voor de Nederlandsche huishouding in het algemeen, èn voor den Nederlandschen melkveehouder in het bijzonder winst- dan wel verliesgevend is.

Tot recht verstand van de desbetreffende berekening is het noodig, een preliminaire opmerking te maken. Stel, dat ik een bedrijfje bezit, dat net genoeg veevoeder oplevert (in de eerste plaats dus gras en hooi), om er drie koeien op te houden. *Dit* zijn dus de koeien, die gebonden zijn aan de bodemproductie van mijn bedrijf²⁾. Maar ik houd er nog een vierde. Het gevolg is, dat ik de beschikbare voederhoeveelheid met net zooveel bijgekocht voeder aanvullen moet, als gelijk staat met de voederbehoefte van één koe. Die aanvulling nu, doe ik bestaan uit graan en veekoek. In de praktijk verbruiken mijn vier koeien, door elkaar, èn het door mijn bedrijf geleverde gras en hooi (plus wat daarbij komt, als voederbieten e.d.) èn de bijgekochte hoeveelheden graan en veekoek. Maar de kostprijsberekening van de melk van mijn vierde koe moet ik opstellen, alsof zij alleen *alle* aanvullende hoeveelheden graan en veekoek verbruikte. Zoals het hier in het klein gaat, zoo gaat het ook in het groot. De kostprijs van de melk van *die* Nederlandsche koeien, wier productie *niet* aan den Nederlandschen bodem gebonden is, moet worden berekend, *alsof* deze koeien uitsluitend leefden van graan en veekoek.

Wij gaan nog verder. De aanwezigheid van mijn vierde koe heeft tot gevolg:

1o. dat er des zomers meer gras wordt verbruikt dan bij een normale bezetting met drie koeien, zoodat er minder overschiet voor hooi;

2o. dat, des winters, de aanwezige (toch al verminderde) hoeveelheid hooi in 4 in plaats van in 3 porties moet worden verdeeld, zoodat per koe de portie geringer wordt. Langs dezen weg kan dan ook het bewijs geleverd worden, of er, ja dan neen, een niet aan den bodem gebonden deel van den rundveestapel bestaat. Indien, bijv., 12 kg hooi per dag en per koe als een standaardrantsoen mag gelden, welks toediening, bij een ook overigens juiste bedrijfsvoering³⁾,

²⁾ Hierbij zij aangeteekend, dat, in dit artikel, de problemen steeds in vereenvoudigden vorm zijn gesteld. En het betoog, èn de berekeningen worden anders te ingewikkeld. Zoo levent een normaal Nederlandsch bedrijf niet *alle* voedermiddelen op, waarop een koe behoorlijk leven en melk produceeren kan. Speciaal het winterrantsoen moet in den vorm van veekoek met een minimum aan eiwitrijk krachtvoer worden aangevuld. Dit minimum is zelfs zóó te verstaan, dat het, zoolang een opvoeren van de melkproductie nog aan de rentabiliteit van het bedrijf ten goede komt, een maximum melkproductie tengevolge heeft. Het is echter fout — en dit duldt geen tegenspraak — om dáár krachtvoer (importvoer) toe te dienen, waar met ruwvoer eenzelfde effect kan worden bereikt. *En juist hierom gaat het.*

³⁾ Hiertoe behoort, zooals vanzelf spreekt, de toediening van de *juiste* aanvullende krachtvoerrantsoenen.

tot een zoodanige melkproductie aanleiding geven kan, dat zij de rentabiliteit van het bedrijf tot een maximum opvoert, en het blijkt, dat de Nederlandsche rundveestapel of een groot deel van dien rundveestapel slechts 9 of 10 kg ontvangt, terwijl de rest wordt aangevuld met gemengd voedermeel (graan en veekoek), dan is het bewijs van de aanwezigheid van het bedoelde deel van den rundveestapel geleverd. Op dit bewijs zullen zij, van wie de aangehaalde uitlatingen afkomstig zijn, dan ook wel steunen. *Juist het feit, dat men krachtvoer geeft dáár, waar men met ruwvoer toe zou kunnen, verleent aan de aanwezigheid van het bedoelde deel van den rundveestapel haar oneconomisch karakter.* Diegenen, die den hier ook door mij gevolgden gedachtengang bestrijden, geven wel eens voor te meenen, dat het verzet gaat tegen het toedienen van krachtvoer (importvoer⁴⁾) als zoodanig, bijv. als aanvulling ter opvoering van de melkproductie; niets is minder waar; het gaat uitsluitend tegen het gebruik van krachtvoer dáár, waar men óók met ruwvoer toe zou kunnen.

Welk is nu het quantum graan en veekoek, dat, in de juiste verhouding gemengd, de hoeveelheden „zetmeelwaarde” en „zuiver verteerbaar eiwit” bevat, die een Nederlandsche koe voor haar onderhoud en haar melkproductie noodig heeft? Om dit te bepalen gaan wij uit van de omstandigheid, dat een Nederlandsche koe gemiddeld 3600 kg melk per jaar of, in ronde cijfers, 10 kg melk per dag oplevert. Volgens Leignes Bakhoven (Veevoeding, 4de druk, blz. 232) heeft een dergelijke koe aan onderhouds- en productievoer noodig 750—850 gr. verteerbaar zuiver eiwit en 5200 gr. zetmeelwaarde per dag. Een rantsoen van 6¼ kg van het in noot hieronder aangegeven mengsel van graan en veekoek voldoet aan dezen eisch. De gezamenlijke prijs van de samenstellende deelen (naar de noteringen van eind December jl.) is, afgerond, f 5.25 per 100 kg c.i.f. Rotterdam⁵⁾. Een rantsoen van 6¼ kg kost dus 35.44 cent. Van de hiermee gevoerde koe wordt, zooals wij zagen, gemiddeld per dag gewonnen 10 kg melk.

Nu heeft men in Nederland voor de bereiding van 1 kg boter gemiddeld 26 kg melk noodig, zoodat de met behulp van de voeding van louter graan en veekoek verkregen boter kost 2.6 maal 35.44 cent, is 92 cent per kg⁶⁾. Dit bedrag van 92 cent stelt dus den prijs voor, dien ons land, in den vorm van voedermiddelen, aan het buitenland betaalt, om het mogelijk te maken, *die* koeien, wier productie *niet* aan den Nederlandschen bodem gebonden is, 1 kg boter te doen produceeren. Diezelfde boter voeren wij naar het buitenland uit. De uitvoerwaarde komt tot uitdrukking in de Leeuwarder notering, die in 1938 gemiddeld 80 cent per kg bedragen heeft.

Voor elken kg aldus geproduceerde boter wordt door ons land dus 12 cent meer aan het buitenland betaald dan het er uit het buitenland voor terugontvangt.

Dit wat onze volkshuishouding in het algemeen betreft. Hoe staat het nu met den melkveehouder?

Deze betaalt voor het gemengde voedermeel heel wat meer dan den c.i.f.-prijs. In de eerste en voornaamste plaats de monopolieheffingen. Voor het bonomschreven mengsel bedragen deze iets meer dan

⁴⁾ Ook zelfgeteeld graan staat gelijk met importvoer. Voor Nederland als geheel onthoudt men, wat men aan zelfgeteeld graan aan de runderen voert, aan de kippen en varkens, die nu uit import moeten leven. En in het bedrijf zelf betaalt men voor zijn zelfgeteeld graan den prijs van importgraan, aangezien men dezen, bij verkoop, op de markt zou kunnen maken.

⁵⁾ Het détail is als volgt (waarbij de opgegeven prijzen, c.i.f. Rotterdam, gelden voor hoeveelheden van 100 kg):

2½ kg maïs ad f 5.20, 1½ kg gerst ad f 4.55, 1 kg rogge ad f 4.20, ¼ kg lijnkoek ad f 7.50, ¼ kg grondnotenkoek ad f 5.90, ¼ kg sojaschroot ad f 6.40, ¼ kg cocoskoek ad f 5.60 en ¼ kg palmpitkoek ad f 5.65.

⁶⁾ Hierbij laten wij de boterbereidingskosten wegvallen tegen de waarde van de teruggewonnen ondermelk.

f 2.60 per 100 kg⁷⁾. Om den prijs boordvrij centraal Nederland te verkrijgen, moeten hieraan nog worden toegevoegd de bijdrage voor de Stichting Graanhandelsbelangen, de c.i.f.-kosten, alsmede de opslag, vracht- en inkoopkosten, alles samen omstreeks 25 cent per 100 kg. Boordvrij centraal Nederland wordt de prijs dus omstreeks f 8.10. Deze prijs, echter, moet met nog ca. f 1.30 per 100 kg worden verhoogd, om den prijs franco boerderij te verkrijgen, t.w. met kosten voor maalloon, verkoopkosten, emballage en winst, vracht van de fabriek naar het binnenland, bedrijfs-onkosten en winst van den plaatselijken distributeur, alsmede bezorgloon franco boerderij. De melkveehouder betaalt dus in totaal f 9.40 per 100 kg.

Wanneer wij nu op deze gewijzigde basis opnieuw de boven opgezette rekensom maken, dan komen wij tot voederkosten per dag en per koe van 6¼ maal 9.40 cent, is 63.45 cent, waarvoor per dag en per koe 10 kg melk wordt gewonnen. De productieprijs van boter, geproduceerd door met het aangegeven rantsoen gevoederde koeien, wordt in dit geval 2.6 maal 63.45 cent, is f 1.65 per kg. Nu is van Regeeringswege de gemiddelde productieprijs, die aan den melkveehouder ten goede komt, vastgesteld op f 1.40 per kg boter.

Voor elken kg aldus geproduceerde boter wordt door den melkveehouder dus 25 cent meer aan voederkosten betaald dan hij er in den verkoopprijs voor terugontvangt.

* * *

Een laatste vraag kan thans nog worden gesteld. Is het mogelijk, bij benadering aan te geven, hoe groot dat deel van den Nederlandschen melkveestapel is, welks productie niet aan den Nederlandschen bodem is gebonden? Wij vinden daarvoor inderdaad een aanwijzing in de Memorie van Toelichting op de Landbouwcrisisbegroting 1935, blz. 8, waar de Minister zegt: „Terwijl toch onze veestapel in het algemeen naar schatting niet grooter mag zijn dan ongeveer 1.250.000 stuks melkvee.” Hetzelfde cijfer ligt ten grondslag aan het „Plan der rundveeteeltregeling”, gepubliceerd in het eerste deeltje van het drie-maandelijksch verslag: „De Landbouwcrisismaatregelen, hunne Werking en Uitvoering”. In 1938, echter, was de veestapel iets meer dan 1.500.000 melk- en kalkkoeien groot. Hieruit volgt een teveel van 250.000 stuks koeien, welk teveel, uiteraard, juist uit die koeien moet bestaan, welker productie niet aan den Nederlandschen bodem gebonden is. Het is waar, dat er sinds 1934 het een en ander gebeurd is, dat het getal van 250.000 stuks ietwat beïnvloed kan hebben. Ter bepaling van de gedachten, evenwel, is het volkomen bruikbaar.

Al deze koeien produceeren, stuk voor stuk, 3600 kg melk per jaar. Zijn wij nu gerechtigd, deze melk, voor berekeningsdoeleinden, op boter om te rekenen? Dat zijn wij ongetwijfeld. Want alle overmaat aan zuivel, die Nederland produceert, wordt in den vorm van boter, met groot verlies, naar het buitenland gespuid.

Waar voor de bereiding van 1 kg boter gemiddeld 26 kg melk noodig is, daar produceert dus iedere koe gemiddeld 138 kg boter per jaar en de 250.000 boven-tallige koeien produceeren, per jaar, een overmaat van 34.5 miljoen kg boter.

De Nederlandsche huishouding verliest aan deze boter 12 cent per kg. Het verdwijnen van de boven-tallige koeien zou dus, in totaal, de Nederlandsche handelsbalans verbeteren met 4.14 miljoen gulden per jaar.

De Nederlandsche melkveehouder verliest aan deze

⁷⁾ Voor maïs en rogge f 3, voor gerst f 3.50. Voor vee-koek aan variabele heffingen: lijnkoek f 0.30, grondnoten-koek f 1.20, sojaschroot f 0.65, cocoskoek f 1.50, palmpit-koek f 0.50; bedragen, die elk voor zich met een vaste heffing van f 0.50 moeten worden verhoogd. Alles volgens de tarieven van eind December 1938.

boter 25 cent per kg. Het verdwijnen van de boven-tallige koeien zou dus, in totaal, de boerenhuishouding verbeteren met 8.5 miljoen gulden per jaar.

Het Landbouwcrisisfonds legt, bij een gemiddelden productieprijs van f 1.40 per kg en een Leeuwarder boternoteering van 80 cent per kg, op iederen kg uitgevoerde boter 60 cent toe. Het wegvallen van den export van 34.5 miljoen kg boter zou dus het Landbouwcrisisfonds, en daarmee den Nederlandschen consument, ontlasten met 20.7 miljoen gulden per jaar.

Aan zijn hierboven reeds aangehaalde uitspraak knoopte de heer Weitekamp de volgende conclusie vast: „Zonder twijfel is het... , dat de tot nu toe gevolgde bedrijfsmethode onder de tegenwoordige omstandigheden, van nationaal economisch standpunt bezien, op den duur al meer onhoudbaar dreigt te worden. Wanneer wij ons rustig afvragen: hoeveel moeten wij aan het buitenland betalen voor de in melk en vleesch besloten voederstoffen en hoeveel betaalt het buitenland ons bijv. voor de uit de melk verkregen boter enz.” (het geldt hier nog steeds en uitsluitend de niet aan den Nederlandschen bodem gebonden productie), „dan blijkt ons reeds bij oppervlakkige berekening, dat wij met een volslagen fiasco te doen hebben.”

De hierboven weergegeven becijferingen bevestigen deze, door den heer Weitekamp geformuleerde, conclusie volkomen.

Dr. D. HOEK.

DE KOLENPOSITIE IN 1938.

I.

Onze vaste medewerker schrijft ons:

Engeland.

In tegenstelling met 1937, toen de toestand veel gunstiger was dan in het voorafgaande jaar, is het beeld van 1938, dat de Engelsche kolenindustrie laat zien, wel zeer triest. Waren er zelfs nog in zekere mate hoopvol gestemde vooruitzichten voor het afge-loopen jaar toen het verslag over 1937 geschreven werd, hoe uitermate teleurstellend heeft de toestand zich ontwikkeld. Niets heeft zich ook maar eeniger-mate kunnen handhaven, productie, binnenlandsch verbruik, export en de levering van bunker-kolen, alles is op onrustbarende wijze teruggelopen. Wat den export betreft, is er nog een troost, al is het dan een zeer schrale, en wel, dat de Deutsche export in nog sterker mate teruggelopen is. Aan den anderen kant echter steeg die van Polen en van België in geringe mate. Engeland heeft zich dus percentsgewijze op de, tengevolge van den enormen teruggang in het algemeene kolenabsorptievermogen sterk gedaalde exportmarkten wel kunnen handhaven.

De kolenproductie, die van 228.5 miljoen ton in 1936 tot 240.4 miljoen ton in 1937 gestegen was, liep gedurende 1938 terug tot 228.2 miljoen ton. De productie-kosten vergeleken bij het voorafgaande jaar zijn vrij belangrijk gestegen, de gemiddelde opbrengst echter ook, zoodat het batig saldo iets gunstiger was, zooals blijkt uit de cijfers over de eerste negen maanden, die het volgende beeld geven:

	Jan./Sept. '38	Jan./Sept. '37
Loonen	10/6½	9/9
Andere kosten	5/6½	4/8½
Credit-saldo	1/2	1/1½
Opbrengst	17/3¼	15/7¼

Het credit-saldo is dus over 1938, dank zij de betere opbrengst, een halve penny per ton meer dan in 1937. Daar de credit-saldi geen rekening houden met posten als interest op obligatieleeningen en ander geleend geld, moeten zij met circa drie pence per ton verminderd worden om de netto-winst aan te geven.

De export van kolen is van 40.3 miljoen ton in 1937 tot slechts 35.8 miljoen ton in 1938 teruggelopen, een achteruitgang van niet minder dan 4.5 miljoen ton of ruim 11 pCt. Zeer merkwaardig is

het, dat de export van Engelsche kolen naar Duitschland gestadig toeneemt, terwijl toch dit land een nog grooteren achteruitgang in zijn kolenexport onder- vond dan Engeland. De verklaring van dit verschijn- sel ligt daarin, dat de invoer van Engelsche kolen in Duitschland volgens handelsverdrag vastgelegd is op basis van het Deutsche binnenlandsche verbruik, zoodat bij toeneming van dit verbruik ook de invoer uit Engeland toeneemt. De Engelsche exportcijfers zouden nog slechter geweest zijn als de handelsver- dragen met de Scandinavische landen niet hadden be- staan, waarbij aan Engeland een vast percentage van het verbruik toegewezen werd. Ondanks de bevoor- rechte positie verloor Engeland in deze afzetgebieden ruim één miljoen ton, toe te schrijven aan de ver- minderde vraag tengevolge van de groote voorraden aan het begin van het jaar en den algemeenen achter- uitgang van het geheele economische leven.

Deze twee factoren, die vrijwel overal een rol speel- den, veroorzaakten op de vrije markten een geweldige concurrentie, die de Engelsche kolenindustrie zonder hulp heeft te voeren tegen den in mindere of meer- dere mate van Regeeringswege gesteunden export van de andere landen, Nederland uitgezonderd. Met steeds meer druk wordt er dan ook door den Engelschen kol- enexport op steun aangedrongen, gedeeltelijk te be- talen door de binnenlandsche consumenten, gedeelte- lijk door de Regeering als een directe uitvoerpremie. Meer nog dan de onmiddellijke subsidie wordt de toezegging ervan zoo spoedig mogelijk verlangd om met dat wapen in de hand beter de Engelsche kol- enexportbelangen bij de internationale besprekingen te kunnen verdedigen. Met het allengs slechter worden van den toestand op de exportmarkten hebben de verschillende exporteerende landen de onderhande- lingen over internationale samenwerking, in navol- ging van het tot volle tevredenheid werkende cokes- kartel, weer opgenomen en in den loop van het jaar werden conferenties gehouden in Parijs, Den Haag en Hamburg. De Engelsche exporteurs stelden zich voor de toewijzing van de exportquota op het stand- punt, het individueele aandeel van elk land over de jaren 1925 tot 1935 als basis te nemen, waartegenover de andere landen, met Duitschland aan het hoofd de jaren 1935, 1936 en 1937 als basis willen nemen. Gezien de ontwikkeling van den Duitschen export, die juist gedurende die jaren met rassche schreden voor- uitgegaan is, is het Deutsche standpunt, van den kant van Duitschland bekeken, zeer begrijpelijk. Even- zeer is dit het geval met het Engelsche standpunt, dat eraan uitgaat, dat de export van Duitschland in de laatste jaren op kunstmatige wijze, door Regeerings- steun, gestimuleerd werd, waarvan de Engelsche ex- port, die zichzelf heeft moeten bedruipen, niet het slachtoffer wil worden. Heeft de Engelsche export eenmaal de toezegging van een Regeeringssteun achter zich, dan zal dat een buitengewoon sterk wapen zijn om met een zoo gunstig mogelijk quotum uit het strijdperk te voorschijn te komen.

In dit verband moet er melding van gemaakt wor- den, dat de Poolsche kolenexporteurs de Engelsch- Poolsche kolenoevereenkomst opgezegd hebben. Deze overeenkomst werkte in 1936 en 1937 met voor den Poolschen export den Engelschen als basis. Voor 1938 werd de overeenkomst gewijzigd in dien zin, dat de Poolsche export voortaan zijn basis zou hebben op den totalen export van de belangrijkste vier Europeesche exportlanden, Engeland, Duitschland, Nederland en België. Een vooruitgang dus voor Polen. Sinds dit land er echter in October de mijnen in Teschen bij- gekregen heeft, die gezamenlijk ruim 7 miljoen ton kolen per jaar produceeren, is de situatie veel moei- lijk geworden. Polen zelf kan dit niet absorbeeren, de mijnen stilleggen gaat ook niet, daar ze volop wer- ken voor de Czechische industrie; exporteerden kon ook niet in verband met de bestaande overeenkomst met Engeland. Als eenige uitweg bleef niets anders over dan die overeenkomst op te zeggen en de Poolsche

exporteurs zien zich voor de zware taak geplaatst ook die kolen op de exportmarkten onder te brengen.

Den grootsten terugslag heeft Engeland gehad in den export naar Frankrijk en vooral Zuid-Wales werd hierdoor sterk getroffen. Frankrijk voerde zijn eigen productie op en importeerde belangrijk minder ten- gevolge van het sterk afgenomen binnenlandsch ver- bruik. De vooruitzichten voor 1939 zijn intusschen aanmerkelijk verbeterd, daar er een Fransch-Engelsch accoord getroffen is, waarbij aan Engeland 49 pCt. van den Franschen invoer gegund werd.

De export naar Italië steeg van 2.20 miljoen ton in 1937 tot 2.26 miljoen ton in 1938, een kleine voor- uitgang dus. Onder het oude kolenaccoord van No- vember 1936 tusschen Engeland en Italië, was er voor de Engelsche kolen en cokes per kwartaal een cif- waarde van 43½ miljoen Lire beschikbaar. Het nieu- we accoord voor 1938 maakte den Engelschen kol- enimport in Italië afhankelijk van het te Londen be- schikbare saldo op de clearingrekening, m.a.w. van den verkoop van Italiaansche producten in Engel- land. Bezien wij nu de vergelijking van den Duitschen en Engelschen export naar deze beide landen, dan blijkt uit de volgende cijfers:

	1937		1938	
	(miljoenen tonnen)			
Export naar:	Engeland	Duitschl.	Engeland	Duitschl.
Frankrijk	8,86	8,04	6,15	5,41
Italië	2,20	7,93	2,26	7,39
	11,06	15,97	8,41	12,80

dat, terwijl in 1937 de Deutsche export den Engel- schen met 4.91 miljoen ton overtrof, dit meerdere in 1938 tot 4.39 miljoen ton is teruggeloopt. Hierbij dient verder opgemerkt te worden, ter illustratie van de uitzonderlijke positie, die de Deutsche kolenoexport heden ten dage inneemt, dat deze export van 18.4 mil- lionen ton in 1933 tot 29.64 miljoen ton in 1938 ge- stegen is, terwijl de Engelsche export (waarbij dan tevens de bunkercolen gerekend zijn, die er in de Deutsche cijfers ook bij ingesloten zijn), in denzelf- den tijd van 52 miljoen ton tot 46.3 miljoen ton gedaald is.

De groote moeilijkheid op de exportmarkten is de afkeerigheid van koopers zich aan contracten op lan- gere termijn te willen binden. Dit brengt mee, dat er practisch voor elke nieuwe lading tegen andere kolen geconcurrereerd moet worden. Koopers huldigen steeds deze politiek bij hooge prijzen en daar zij heel goed voelen, dat er in de nabije toekomst wel eens een zware concurrentiestrijd gevoerd kan worden tus- schen Duitschland met zijn subsidies en Engeland, dat misschien ook subsidies of anderen steun zal krijgen, is de positie van de koopers gunstig. Intusschen is het aan de veel bestreden Central Selling Schemes te danken, dat de prijzen gehandhaafd bleven en de opbrengst over de eerste elf maanden van 1938 van £ 34.500.000 slechts zeer weinig achterbleef bij die van de overeenkomstige periode van 1937, £ 34.600.000, niettegenstaande den achteruitgang van ca. 4.1 mil- lionen ton in het geëxporteerde kwantum.

Wij komen thans op het terrein van het bunkeren. Op dit punt is de toestand in Engeland verre van gunstig te noemen. De bunkercolenomzet loopt ge- stadig terug en was 10.48 miljoen ton in 1938, tegen- over 11.7 miljoen ton in 1937 en 11.95 miljoen ton in 1936; over de laatste tien jaar is hij met meer dan 30 pCt. verminderd. Voor den oorlog werd er 94 pCt. van de wereldtoomage met kolen gestookt, nu daar- tegen slechts ca. 48 pCt. Elk motorschip en elke oliestoker, die gebouwd wordt, beteekent een blijvend verlies voor de kolenindustrie, want niet alleen de bunkering in Engeland gaat te loor, maar ook de export van de kolen, die noodig geweest zouden zijn voor de bunkering in vreemde havens en bunkersta- tions. De bunkerhavens van de Noord-Oostkust heb- ben den nadeeligen invloed gevoeld van de concu- rentie van de Continentale bunkerhavens.

Aan het einde van het jaar werden tusschen de Engelsche reeders en de mijnen onderhandelingen gevoerd over prijsverlagingen. De mijnen wilden 1/- omlaag, de reeders verlangden een reductie van 2/6 per ton. In Schotland zijn de mijnen inderdaad circa 3/- naar beneden gegaan met haar prijzen voor bunkercolen; over het algemeen is de verlaging gemiddeld 2/- per ton geworden. Er zijn stemmen opgegaan in mijnneigenaarskringen om ook een staatsubsidie op bunkercolen te krijgen, terwijl er ook al een idee aan de hand gedaan werd staatsubsidie te verlenen aan die reeders, die kolentokende schepen laten bouwen.

De cokesexport is van 1.65 miljoen ton in 1937 gedaald tot 1.37 miljoen ton in 1938. De Durham cokes, echter, vond gereeden afzet, vooral op de Scandinavische en Oostzee markten en de productie tot Maart 1939 was vrijwel geheel geplaatst. Het productiequotum werd bereikt en aanvragen om tot verruiming te mogen overgaan moesten geweigerd worden. Een oplossing werd gevonden door een verschuiving van een gedeelte van het productiequotum van Yorkshire naar Durham.

De vooruitzichten voor 1939 zijn zeer onzeker, hoewel er hier en daar een zweem van optimisme te bespeuren valt in verband met een mogelijkheid van regeeringssteun, betere regelingen met Frankrijk en Italië en een soms getoonde grootere soepelheid bij het vaststellen van de prijzen door de controleurs van de Central Selling Schemes.

Duitschland.

In Duitschland heeft de productie van steen- en bruinkolen, van cokes zoowel als van briketten een niet onbelangrijke vermeerdering ondergaan in den loop van 1938. Een geheel zuivere vergelijking kan weliswaar niet getrokken worden met 1937, daar in het afgelopen jaar Oostenrijk en Sudeten-Duitschland bij het Reich kwamen en daarmee werd de productie van deze gebieden ook opgenomen in de algemeene productiecijfers. Groot was echter deze productie niet en de cijfers wijzen uit, dat de productie van het gewezen Oostenrijk in 1938 0.22 miljoen ton kolen was tegenover 0.23 miljoen ton in 1937 en, 3.33 miljoen ton bruinkolen tegenover 3.24 miljoen ton in 1937. De kolen- zoowel als de bruinkolenmijnen hooren alle tot het Ostmärkische Kohlsyndikat G.m.b.H. met zetel te Weenen. Tsjecho-Slowakije heeft ca. 75 pCt. van zijn kolenproductie aan Polen moeten afstaan; behoudt zelf ook nog wat, zoodat het gedeelte, dat aan Duitschland vervallen is, slechts van zeer geringe beteekenis is. Beter staat Duitschland er voor met de in het Sudetenland verworven bruinkoolafgravingen. De Tsjechische bruinkoolproductie was in 1937 18 miljoen ton, vrijwel uitsluitend uit Noord-Bohemen afkomstig. Bovendien hebben de Boheemsche bruinkolen een grootere stookwaarde dan de Duitsche. De voorraden in Sudetenland worden op ruim 10 milliard ton geschat, wat, in aanmerking genomen de hooge calorische waarde, ongeveer de helft van de Duitsche voorraden bedraagt.

De productiecijfers voor 1938 en 1937 zijn:

	1938	1937
Steenkolen	186,17 mill. t.	184,51 mill. t.
„ cokes	43,51 „ „	40,90 „ „
„ briketten	6,89 „ „	6,89 „ „
Bruinkolen	194,97 „ „	184,68 „ „
„ cokes	3,27 „ „	2,74 „ „
„ briketten	43,5 „ „	42,02 „ „

Slechts voor de steenkoolbriketten zijn de cijfers dezelfde gebleven; van alle andere soorten is de productie gestegen. De voorraden bij de mijnen zijn, in verband met de verzendingsmoeilijkheden, vrij groot, maar toch wijst de vermeerderde productie op een belangrijke toeneming in het binnenlandsch verbruik. Tengevolge van deze toeneming in het verbruik is ook

de invoer gestegen, daar de koleninvoer uit Engeland, die verreweg de belangrijkste is en niet minder dan 74 pCt. van den totalen koleninvoer bedraagt, bij handelsverdrag geregeld is op een basis, die fluctueert met het op- en neergaan van het binnenlandsche verbruik. Maandelijks wordt door den Reichskohlenkommissar het uit Engeland toelaatbare invoerquantum vastgesteld. Bij vergelijking van de invoercijfers over 1938 en 1937 moet er rekening mee gehouden worden, dat het Sudetenland tot 1 October als invoerland onder Tsjecho-Slowakije opgenomen werd.

De invoer- en uitvoercijfers zijn voor 1938, vergeleken bij 1937:

	Invoer		Uitvoer	
	1938	1937	1938	1937
Steenkolen..	4.969.989	4.583.423	29.639.149	38.628.925
Bruinkolen	1.272.131	1.836.773	489.084	511
Cokes	591.322	549.817	5.294.937	8.792.869
Briketten ..	108.803	113.197	1.129.604	1.029.769

De invoer uit Engeland en Polen nam toe, die uit de andere landen af.

Wat den export betreft, geven de cijfers den grooten teruggang duidelijk weer. Slechts de uitvoer van bruinkolen geeft een geweldige stijging aan. Dit werd veroorzaakt door den uitvoer van de Sudetenlandsche bruinkolen naar Tsjecho-Slowakije. Midden November werden de definitieve overeenkomst tusschen dit land en Duitschland gesloten en de wederzijdsche kolen- en cokesleveringen vastgesteld. Bruinkolen zijn hierbij verreweg het voornaamste en zullen een kwantum van 22.000 ton per werkdag bereiken. Trouwens de totale bruinkolenuitvoer was van 1 Januari —31 October 52 ton, in November reeds 125.620 ton om in December te stijgen tot niet minder dan 363.412 ton.

Oostenrijk werd niet meer in den Duitschen export opgenomen; dit land nam in 1937 nog ruim ½ miljoen ton af, wat nu binnenlandsch verbruik geworden is. De teruggang in den kolenexport, die over de eerste acht maanden iets meer dan ½ miljoen ton per maand bedroeg, groeide sinds Augustus met meer dan een miljoen ton per maand; de achterstand in 1938, vergeleken met 1937, was eind Augustus 4.4 miljoen ton, eind September 5.7 miljoen, eind October 6.8 miljoen, eind November 7.9 miljoen en eind December 9 miljoen ton. De oorzaak van dezen teruggang moet dan ook niet in grootere afzetmoeilijkheden gezocht worden, maar veel meer in leveringsmoeilijkheden. De productie was voldoende groot en het was eveneens mogelijk afzet te vinden, maar het transport van de mijn naar de zeehavens was ernstig verstoord. In de eerste plaats was er een nijpend gebrek aan wagons, gedeeltelijk tengevolge van militaire maatregelen, troepen- en materiaaltransporten, enz. Dan was er een tekort aan lichterruimte door het uit de kolenvaart nemen van vele schepen, die moesten dienen voor drijvende graanopslagplaatsen en voor het vervoer van zand en grint voor de Siegfried linie. Bovendien konden, gedurende geruimen tijd, de lichters op den Rijn, tengevolge van den lagen waterstand, niet geheel afladen. Alles werkte mede om de vervoercapaciteit belangrijk te verminderen, zoodat er bijv. gedurende de maand November niet minder dan 1½ miljoen ton van de reeds geaccepteerde orders onuitgevoerd moest blijven. Het is te hopen, dat in dezen toestand spoedig verbetering komt, daar onze Rotterdamsche haven er ten nauwste mee verbonden is. De schepen, die hier de laatste maanden Westfaalsche kolen hebben geladen, moesten vrijwel zonder uitzondering hun volle laadtijd uitliggen, kwamen zelfs in overliggeld en dit raakt vanzelfsprekend den goeden naam van onze haven.

MATHEMATISCH-STATISTISCHE CONJUNCTUURSTUDIE VANWEGE DE VOLKENBOND.

In September 1930 deed de Assemblée van de Volkenbond het Secretariaat van dit lichaam een verzoek tot nadere voorlichting omtrent de oorzaken der depressie en de vraag of deze als een regelmatig terugkerend verschijnsel te beschouwen is. Naar aanleiding van dit verzoek werd allereerst gestreefd naar een systematisch overzicht der vele bestaande conjunctuurtheorieën; dit onderdeel van de onderzoekingen van het Secretariaat vond zijn voltooiing in Professor Haberler's „Prosperity and Depression”¹⁾.

In een tweede fase van het onderzoek was men van plan deze verschillende theorieën aan de feiten te toetsen; voor zover deze feiten kwantitatief kunnen worden uitgedrukt, leidt dit tot een statistische analyse; voor zover het niet-meetbare verschijnselen betreft, zouden zij met beschrijvingen van het verleden worden geconfronteerd.

Dezer dagen is de eerste publicatie²⁾ verschenen van de reeks, waarin de resultaten van deze tweede fase — in het bijzonder de mathematisch-statistische conjunctuuranalyse — zullen worden neergelegd, geschreven door Prof. Dr. J. Tinbergen, die gedurende twee jaren de leiding van deze onderzoekingen gehad heeft.

De methode.

Zoals de titel aangeeft, behandelt deze publicatie in de eerste plaats de methode, welke in dit en de volgende delen der serie zal worden aangewend. Deze methode bestaat in de grond hierin, dat de fluctuaties in een zekere reeks, die een te verklaren economisch verschijnsel voorstelt (bijv. de totale investeringen), worden vergeleken met de fluctuaties in een aantal andere reeksen, waarvan wordt aangenomen dat zij tot die verklaring bijdragen, en dat op deze wijze de relatieve belangrijkheid van de verschillende verklarende factoren wordt vastgesteld. De schrijver legt er hierbij de nadruk op, dat de statisticus niet autonoom kiest, welke factoren hij als verklarend voor een bepaald verschijnsel zal beschouwen, doch dat deze factoren hem door de economische theorie (of theorieën) worden aangegeven.

De mathematische procedure van het vergelijken van verschillende reeksen — de methode der zogenaamde correlatierekening — wordt in hoofdstuk II op een voor den niet-wiskundigen lezer begrijpelijke wijze uiteengezet; in een Appendix worden de mathematische details verantwoord. Als resultaat van deze methode vindt men zekere *coëfficiënten*, waarmee de fluctuaties in de verklarende reeksen vermenigvuldigd moeten worden om tezamen de fluctuaties in de te verklaren reeks op te bouwen. Deze coëfficiënten, gevonden als zij zijn door de vergelijking van feiten (dus empirisch), zijn uiteraard nooit geheel zeker; doch met behulp van enige uitvoerig besproken methoden (die van Fisher, Frisch en T. Koopmans) kunnen zekere grenzen aan de onnauwkeurigheid der coëfficiënten gesteld worden.

Het resultaat van deze berekeningen nu kan uitsluitel geven omtrent de waarde van tegenstrijdige theoretische verklaringen van een bepaald verschijnsel. Immers, de berekeningen kunnen leren, dat bepaalde, door zekere theorieën op de voorgrond gestelde, verklarende verschijnselen een zeer geringe invloed hebben, terwijl de invloed van andere factoren overheersend is.

¹⁾ Besproken door Prof. Dr. J. Tinbergen in E.-S.B. van 16 Juni 1937.

²⁾ „Statistical Testing of Business-cycle theories; Vol. I: A Method, and its Application to Investment Activity”.

Fransé uitgave: „Vérification statistique des théories des cycles économiques; I: Une méthode, et son application au mouvement des investissements”. (Société des Nations, Genève 1939).

Investerings in het algemeen.

Deze methode wordt vervolgens toegepast bij de verklaring van de fluctuaties in de investeringsbedrijvigheid, nl. de investeringen in duurzame kapitaalgoederen in het algemeen, de bouw van woonhuizen en de investering in spoorwegmaterieel.

Zoals bekend, bestaan er met betrekking tot de oorzaken der investeringen vele verschillende theorieën: sommige schrijvers leggen de nadruk op de invloed van de rentestand, andere op de verwachte winstgevendheid, weer andere op de prijs der kapitaalgoederen. Om deze, en enige andere, theorieën statistisch te toetsen, — d.w.z. hun relatieve belangrijkheid vast te stellen — worden door Prof. Tinbergen bij de verklaring der investeringen de volgende verklarende reeksen opgenomen:

1. tegenwoordige winsten — als de best beschikbare indicator van *winstverwachtingen*;
  2. de prijs der kapitaalgoederen; hiervoor werd de ijzerprijs representatief geacht;
  3. de rentevoet, zowel op lange als op korte termijn;
  4. de winstmarge (als alternatief voor de *totale winst*);
  5. de toenemingsnelheid van de prijzen (in aansluiting bij de theorie, dat een verwachte prijsstijging de investeringen zal stimuleren, een verwachte prijsdaling ontmoedigend op de investeringen werkt);
  6. de toenemingsnelheid der productie (volgens de bekende theorie van het „acceleration principle” zou vooral de *toeneming* van de productie nieuwe kapitaalsinvesteringen noodzakelijk maken).
- Behalve deze factoren wordt tevens de grootte van de vertraging van de investeringen achter deze verklarende factoren — op grond van psychologische en technische elementen — in het statistische onderzoek betrokken.
- Al deze verschillende invloeden worden nu, volgens de uiteengezette methode, getoetst voor een aantal landen en perioden, waar de beschikbare statistische gegevens dit toestaan en waar politieke en andere exogene factoren niet te zeer verstoring optreden. Dit zijn, voor de periode van 1870 tot de wereldoorlog: Duitsland, Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten, en na de oorlog Engeland en de Verenigde Staten. In een aantal gevallen wordt bovendien bijzondere aandacht besteed aan de nauwkeurigheid der verkregen coëfficiënten.
- De resultaten, welke voor de verschillende gevallen werden gevonden, liggen niet ver uiteen. Wij kunnen deze als volgt samenvatten:

1. Een overheersende invloed op de investeringen werd gevonden voor de gemaakte winsten.
2. De betekenis van de prijs der kapitaalgoederen en de rentestand op lange termijn (het rendement op obligaties of aandelen) is geringer, doch toch in het algemeen nog duidelijk te constateren. Een overzichtelijke grafische samenvatting van alle gevonden coëfficiënten voor de ijzerprijs leert, dat de elasticiteit van de vraag in het algemeen zeer laag is.
3. Een invloed van alle andere genoemde factoren: de korte rentestand, de winstmarge, de toenemingsnelheid van prijzen en van de productie, wordt slechts in enkele gevallen gevonden. Deze invloed is dan echter toch slechts relatief gering; in vele andere gevallen blijkt hij zelfs geheel onvindbaar. Men mag hieruit besluiten, dat deze factoren voor de fluctuaties in de investeringen ten hoogste van ondergeschikte betekenis zijn. Deze conclusie is vooral van belang met betrekking tot het „acceleration principle”, waaraan in de laatste jaren in vele conjunctuurtheorieën een belangrijke plaats werd ingeruimd. (Clark, Harrod, Haberler).
4. De vertraging van de investeringen achter de veroorzakende factoren, in het bijzonder de winst, behoort in het gemiddelde acht maanden.

Bouw van woonhuizen.

Bij de verklaring van de bouw van woonhuizen worden door den schrijver twee groepen oorzaken beschouwd. In de eerste plaats de factoren, die de winstgevendheid van de bouw bepalen. De voornaamste elementen hiervan kunnen in de volgende eenvoudige formule worden samengevat:

winstgevendheid = huuropbrengst — bouwkosten — hypotheekrente.

Naast deze groep factoren treden nog de volgende als belangrijk op:

a. het inkomen, als een bepalende factor voor de bouw voor eigen bewoning;

b. de voorraad leegstaande huizen, als een direct werkende ongunstige factor, zelfs wanneer de huren, tengevolge van de lange duur der contracten, nog hoog genoeg zijn om het verhuren winstgevend te doen zijn. Een grote invloed van deze laatste factor werd vooral voor de Verenigde Staten (1915—1935) gevonden.³⁾

Algemene conclusies over de relatieve betekenis der verklarende factoren kunnen met betrekking tot de bouw van woonhuizen op grond van de gemaakte berekeningen moeilijk getrokken worden; de resultaten in de verschillende landen blijken sterk uiteen te lopen. Het is interessant dat niettemin geconstateerd kon worden, dat de elasticiteit van de vraag voor het bouwen van woonhuizen aanzienlijk groter is dan de elasticiteit van de vraag naar kapitaalgoederen in het algemeen, nl. ongeveer 1.

Spoorwagematerieel.

De aanschaf van spoorwagematerieel vormt een theoretisch interessant geval, omdat hier de kansen voor het „acceleration principle” als verklarend principe bijzonder goed staan; immers, de spoorwegen zijn, door wet of gewoonte, min of meer gedwongen de groei van het verkeer te volgen. Daarnaast kunnen natuurlijk winstoverwegingen een rol spelen. Prof. Tinbergen neemt beide principes, zowel alternatief als gecombineerd, in de berekeningen op. Daarbij komt inderdaad een aanzienlijke invloed van het versnellingsprincipe aan de dag, doch toch slechts ongeveer half zo groot als men had mogen verwachten volgens de eenvoudige formule: 10 pCt. meer transport vereist 10 pCt. meer capaciteit. Hiernaast wordt voor de winsten een invloed van gelijke orde van grootte gevonden; een goede verklaring kan dus ook hier niet volstaan met te wijzen op het „acceleration principle”.

Verdere studies.

De publicatie, waarvan wij hier slechts enkele hoofdtrekken konden aanduiden, is de eerste van een reeks. In een slothoofdstuk wordt ingegaan op de band tussen deze eerste terreinverkenning en het doel van de reeks: de statistische verificatie van conjunctuurtheorieën. Voor dat doel is het nodig niet één verschijnsel — de investeringen — maar *alle* economisch belangrijke verschijnselen op de aangeduide wijze te verklaren; dus te komen tot wat Prof. Tinbergen noemt een „compleet systeem van vergelijkingen”. Slechts zo'n systeem, dat als het ware een gestyleerd beeld geeft van het gehele economische leven van een bepaald gebied, kan de gehele keten van oorzaken en gevolgen weergeven, waaruit de conjunctuur bestaat. Van zulk een compleet systeem van het conjunctuurmechanisme van de Verenigde Staten, dat binnenkort zal verschijnen, worden enkele hoofdlijnen aangegeven. „Some of the most important applications of the results of the present study can therefore only be stated when the work for the next volume has been completed”, eindigt Prof. Tinbergen. Dit tweede deel zal men derhalve met grote belangstelling tegemoet zien.

Dr. J. J. POLAK.

³⁾ Vgl. Prof. Dr. J. Tinbergen, „Bewegingen op langen termijn in den Amerikaanschen woningbouw”, E.-S.B. 1938, blz. 806.

AANTEKENINGEN.

Handelsovereenkomsten van de Vereenigde Staten.

In het laatste nummer van „International Conciliation”⁴⁾ troffen wij een kaartje met grafieken aan, dat een zeer duidelijk beeld geeft van de betekenis van de handelsovereenkomsten, die de Vereenigde Staten de laatste jaren hebben afgesloten, dank zij de volhardende pogingen van Minister Cordell Hull.

Het kaartje geeft aan met welke landen op den 18den November 1938 een handelsovereenkomst bestond en met welke landen op dat moment onderhandelingen werden gevoerd.

Weergegeven wordt dus de toestand, zooals deze was onmiddellijk na het totstandkomen van de handelsverdragen met Groot-Brittannië en Canada, wel de twee belangrijkste van de twintig verdragen, welke sedert het inwerkingtreden van de Trade Agreements Act van 1934 zijn afgesloten.

Zooals een der bijgevoegde grafiekjes aangeeft, bedroeg het aandeel der verdragslanden in den totalen handel van de Vereenigde Staten in 1937 57.6 pCt., hetgeen ongetwijfeld de betekenis van den omvang van dezen handel voor de Vereenigde Staten duidelijk doet uitkomen.

In verband met de thans alom heerschende handelspolitieke bedrijvigheid en daaraan vastgeknoopte bedreigingen met handelsoffensieven, indien onderhandelingen niet tot resultaten leiden, is het nog niet gevulde deel der kaart misschien nog belangwekkender. In het bijzonder valt op, dat noch met den grootsten Zuid-Amerikaanschen Staat, Argentinië, noch met één der totalitaire Staten, met gedeeltelijke uitzondering van Rusland, overeenkomsten zijn gesloten.

Een merkwaardig licht op de werking der overeenkomsten werpt tenslotte de tweede grafiek, die de toeneming van den Amerikaanschen in- en uitvoer onder het programma van Minister Hull weergeeft.

Het blijkt hierbij, dat bij den uitvoer de Vereenigde Staten de grootste uitbreiding bereikten in den handel op de verdragsstaten, terwijl juist die Staten, welke geen handelsovereenkomsten gesloten hebben, den grootsten vooruitgang bij den invoer in de Vereenigde Staten konden boeken.

⁴⁾ International Conciliation, February 1939, No. 347.

Verschuivingen in de verdeling van het bezit aan Staatsobligaties in de Vereenigde Staten.

De Staatsschuld der Vereenigde Staten is in den loop der laatste jaren in zeer snel tempo gestegen, nl. van \$ 15.138 miljoen, in het midden van 1930 tot \$ 38.316 miljoen op 30 Juni 1938; een toeneming met \$ 23 milliard, d.i. ruim 150 pCt.

Deze enorme stijging is gepaard gegaan met belangrijke verschuivingen in de verdeling der Staatsschuld onder de verschillende categorieën beleggers.

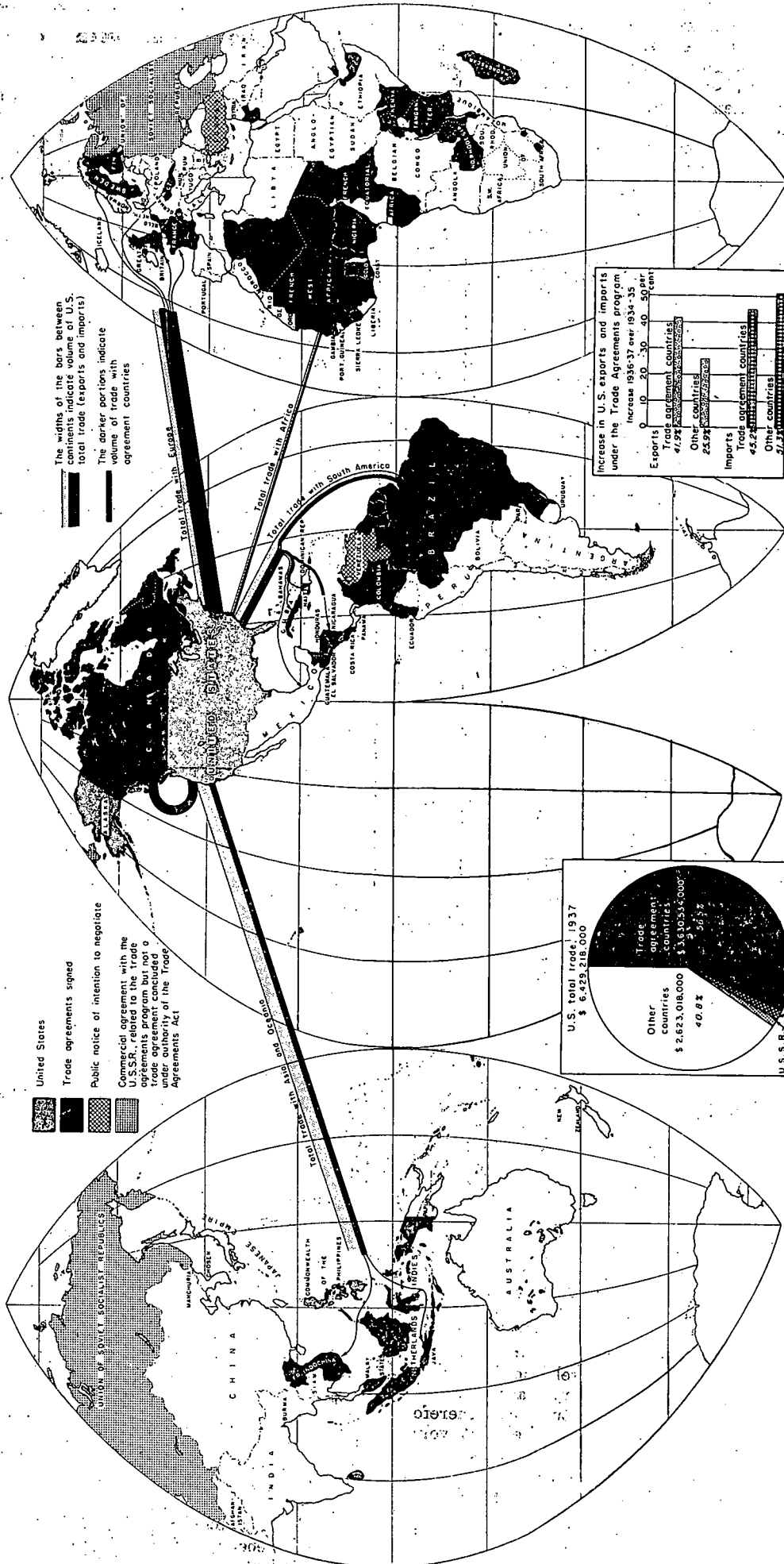
Het op blz. 220 afgedrukte diagram, ontleend aan het Bulletin van de Cleveland Trust Company, geeft een zeer duidelijk beeld van deze verschuivingen.

Hieruit blijkt, dat de groep banken een groot deel van de gestegen Staatsschulden opgenomen heeft. De toeneming in het bezit aan Staatspapier bij de groep banken bedroeg in de genoemde periode ongeveer de helft van de toeneming van den omvang der Staatsschuld. Het bezit der banken aan Staatspapier steeg nl. van \$ 6 milliard in 1930 tot \$ 18 milliard in 1938. Tengevolge van deze ontwikkeling is het percentage van de Staatsschuld, dat zich in handen der banken bevond, gestegen van 40 pCt. in 1930 tot meer dan 50 pCt. in 1938.

THE TRADE AGREEMENTS PROGRAM

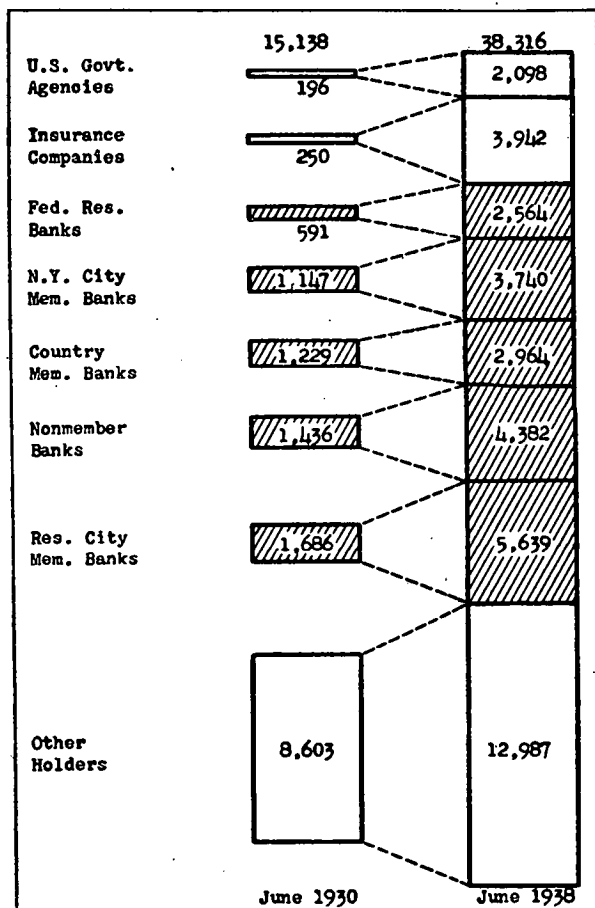
COUNTRIES WITH WHICH TRADE AGREEMENTS HAVE BEEN CONCLUDED,
OR WITH WHICH NEGOTIATIONS ARE IN PROGRESS OR CONTEMPLATED

AS OF NOVEMBER 18, 1938

Het Federal Reserve Bulletin van Januari jl., waaraan de gegevens voor dit diagram zijn ontleend, geeft een verdeling van den looptijd der obligaties, waaruit blijkt, dat binnen 10 jaar bijna 70 pCt. van de Staatsschuld vervalt. Het verkorten van den looptijd der obligaties, in de periode tot 1935, heeft de banken aangemoedigd om haar middelen in Staatsfondsen te beleggen.

Bezit aan Amerikaansche Staatsobligaties in mill. Dollars.

Buitengewoon sterk is de toeneming geweest bij twee andere soorten instellingen, welke groote beleggingen hebben. Het bezit aan Staatspapier van de Amerikaansche Regeeringsinstanties is van \$ 196 miljoen in 1930 tot het meer dan tienvoudige bedrag van \$ 2.098 miljoen in 1938 gestegen. De groote verzekeringsmaatschappijen, die in 1930 slechts voor \$ 250 miljoen aan Staatsobligaties hielden, bezaten in 1938 bijna \$ 4.000 miljoen.

Verdeeling der in het openbaar geplaatste directe Staatsschuld naar vervaldatum¹⁾.
(in miljoenen Dollars).

Vroegste aflossingstermijn	Einde 1930	Einde 1934	Einde 1938
minder dan 5 jaar ...	11.757	16.865	13.390
" " 5—10 " ...	359	6.143	11.259
" " 10—15 " ...	1.530	3.411	5.526
meer dan 15 " ...	1.327	805	5.153
Totaal	14.973	27.224	35.328

¹⁾ Ontleend aan Federal Reserve Bulletin, Jan. 1939.

Daarentegen nam het procentueel aandeel der verzamelgroep „andere beleggers”, waaronder zich de particuliere beleggers bevinden, aanzienlijk af. Deze zeer heterogene groep, welke in 1930 57 pCt. van de Staatsschuld bezat, had in 1938 nog slechts 34 pCt. in handen.

BOEKBESPREKING.

The economic recovery of Germany from 1933 to March 1938 door C. W. Guillebaud. (Londen 1939; Macmillan and Co. Prijs 10/6).

De waardeering in Engeland voor de economische politiek van Duitschland neemt in den laatsten tijd toe. Het is deze maand juist 2 jaar geleden, dat „The Banker” in een speciaal nummer over Duitschland zooveel critiek op het economisch stelsel uitte, dat het tijdschrift in Duitschland verboden werd. Dit nummer is later, aangevuld met een weerlegging van het verweer van Duitse zijde, als een afzonderlijke publicatie verschenen (Germany the last four years).

Ruim een jaar later verscheen van de hand van Thomas von Balogh in het „Economic Journal” een uitvoerig artikel van tegenovergestelden aard. In dit artikel gaf B., nadat hij eerst de feiten had laten spreken, een uiteenzetting van de economische politiek van Duitschland, die van groote waardeering en bewondering getuigde. In verband met de recente gebeurtenissen heeft Dr. B. in „The Economist” van 28 Jan. (blz. 180/181) in het kort nogmaals zijn standpunt weergegeven.

Het boek van Guillebaud ademt eveneens bewondering voor het nieuwe economisch stelsel van Duitschland. De schrijver deelt niet de politieke doeleinden van het nationaal-socialisme; zijn doel is een objectief beeld te geven van de economische ontwikkeling van Duitschland zonder zich met de politiek in te laten. De schrijver ontkent niet, dat andere landen wat kunnen leeren van de economische politiek van het nationaal-socialisme, maar wijst er op, dat de grootste reserve in acht moet worden genomen om de ervaringen van Duitschland in andere landen toe te passen.

Het economisch systeem van Duitschland is niet een Staatsocialisme. De grootste nadruk valt op de waarde van de persoonlijke activiteit. De schrijver erkent weliswaar de groote voordeelen van de centrale leiding, maar ziet ook de bezwaren. „The machine creaks and groans; nearly everybody grumbles — but everybody conforms” (blz. 220).

Volgens G. staat het vast, dat de levensstandaard in 1937 aanzienlijk hooger was dan in 1933. De moeilijkheid is echter, dat onder de *bestaande* omstandigheden Duitschland niet het volumen van den invoer kan financieren, die zou overeenkomen met het huidige peil der inkomens, indien zij voor aankoop van consumptiegoederen werden uitgegeven. G. meent, dat de nieuwe volkswagen voor een aanzienlijk deel zijn bestaansrecht heeft in een streven om de inkomens in die richting te leiden, dat de uitgaven in Duitschland blijven, waardoor het bedrag, dat aan voeding en kleding (invoerbehoefte) kan worden uitgegeven, beperkt blijft.

Verder wijst G. er op, dat de Duitse regeering haar oorspronkelijke doeleinden niet alle heeft verwezenlijkt. Zoo is het — volgens Guillebaud — zeer belangrijke punt in het economisch program, de bescherming van het kleinbedrijf tegen het grootbedrijf, niet tot uitvoering gekomen. De schrijver wijst dit voornamelijk aan economische factoren (blz. 246/47).

G. is optimistisch betreffende de vooruitzichten van het handhaven van de „Vollbeschäftigung”, zelfs indien het wapeningsprogram wordt verminderd. O.i. glijdt G. hier te vlug over de moeilijkheden heen. Verwonderlijk is ook, dat het vraagstuk van de openbare schuld hier niet ter sprake komt; over het algemeen wordt aan dit punt weinig aandacht besteed. Hoe dit ook zij, het is een pittig boek, dat een goed inzicht geeft in een economische politiek, die op het oogmerk zoo sterk in het centrum van de belangstelling staat. Hoewel het boek tot Maart 1938 loopt, is toch rekening gehouden met de belangrijkste gebeurtenissen, die sedertdien hebben plaats gevonden.

v. d. V.

Always worth opening.

Give a year's worth of intelligence, opinion and insight, at over 60% off.

Some thoughts count a great deal more than others. At such a substantial discount, a gift subscription to *The Economist* counts as a great idea for both you and the recipient.

Whoever receives your gift - be it a friend, relative or colleague - will receive intelligent analysis and comment throughout 2007. They will also enjoy a free subscription to Economist.com, including a full online edition and an archive of over 33,000 articles.

What is more, a gift subscription includes a complimentary copy of *Pocket World in Figures 2007*, which you can either keep for yourself, or send on as an extra gift.

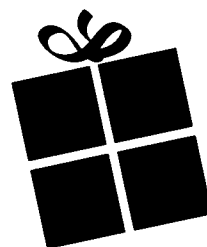
Then perhaps best of all, you will benefit from a whole year of stimulating conversation, with a fellow reader of *The Economist*.

To ensure delivery of our Christmas double issue dated 23rd December and separate gift-card, please order before 11th December.

If you order before 11th December, the gift subscription will start with our special Christmas double issue dated 23rd December, and the recipient will also receive a separate card to tell them it was you who gave the gift.

For orders received after 11th December, recipients will be sent our double Christmas and New Year issue on or shortly after 5th January.

A gift subscription includes a free copy of *Pocket World in Figures 2007* for either you or the recipient.

Gift subscription details (Capitals please)

Recipient:

Name _____
 Job Title _____
 Company _____
 Address _____
 _____
 Country _____
 Telephone _____
 Fax _____
 E-mail _____

Donor:

Name _____
 Job Title _____
 Company _____
 Address _____
 _____
 Country _____
 Telephone _____
 Fax _____
 E-mail _____

Prices - 1 year - SAVE OVER 60%

Yes, I would like to order a 1 year gift subscription

Austria	€ 99.00	Luxembourg	€ 99.00
Belgium	€ 99.00	Netherlands	€ 99.00
Denmark	DKR 775	Norway	NOK 840
Finland	€ 99.00	Portugal	€ 99.00
France	€ 99.00	Spain	€ 99.00
Germany	€ 99.00	Sweden	SEK 925
Greece	€ 99.00	Switzerland	CHF 162
Ireland	€ 99.00	Other Europe	€ 99.00
Italy	€ 99.00	Other Europe	£ 68.00

This offer is only valid for subscriptions with a European delivery address and excludes the UK. For delivery to the UK or outside Europe, please call: +44 (0)1444 475647.

Should you decide to cancel at any time, the remaining part of your subscription will be refunded without question.

Free gift - *Pocket World in Figures 2007*

A copy of *Pocket World in Figures 2007* is yours free when ordering a gift subscription.

Where possible we will try to send the free gift in time for Christmas. Please indicate below where you would like your free gift to be sent.

Send to either: Recipient or Donor

Payment

Cheque - I enclose my cheque made payable to *The Economist Newspaper Limited*

Credit/Debit card

Amex Visa Mastercard Diners Club Debit card

_____

We can accept any of these credit or debit cards bearing the Visa or Maestro sign.

Card expiry date _____ Start date or issue number (debit card only) _____

_____

Signature _____

With the exception of 'Other Europe' you card will be charged in local currency

The Economist Newspaper Ltd and its suppliers collect and process personal information for the purposes of customer analysis, market research and to provide you with details of Economist Group products and services. The Economist Group is a global business and steps have been taken to ensure that consistently high standards of data protection are in place throughout its international offices. Please complete the following. I do not wish to receive promotions from:

The Economist Newspaper Ltd Other Economist Group companies Other companies
 I WISH TO RECEIVE E-MAILS about features, events, special coverage and offers from The Economist Newspaper Ltd.

This offer is only available in Europe. Offer closes: 31st December 2006.

Order online today:

www.economist.com/subscribe/eur/xmas and enter reference: **QBP8**

Alternatively, you can order by telephone or post:

☎ +44 (0) 114 220 2404
 and quote reference: QBP8

✉ The Economist Newspaper Ltd
 PO Box 471, Haywards Heath
 RH16 3GY, UK

The Economist

Change of address

Do we have the correct name and address? If not, please enter your new details here and post this page to the address below. Please allow up to three weeks to re-direct your copies.

**The Economist Subscription Centre
PO Box 471, Haywards Heath, RH16 3GY, UK**

**Tel: +44 (0)1444 475647
Fax: +44 (0)1444 445572
Email: economist.subs@qss-uk.com**

BLOCK CAPITALS PLEASE

Customer Reference Number _____

Name _____

Address _____

Town _____

Postcode _____

Country _____

Date of address change _____

Reason for non-delivery Cause de la non livraison			
Gone Away Déménagé	Unknown Inconnu	Refused Refusé	Deceased Décédé

Over het gebruik van de wiskunde in de economie door Dr. S. Kleerekoper. Groningen-Batavia; P. Noordhoff N.V. Prijs f 3.90).

Over de beteekenis van de wiskunde voor het economisch onderzoek bestaat nog altijd veel verschil van meening. Nu sedert eenige jaren ook hier te lande bij het conjunctuuronderzoek van wiskundige methoden wordt gebruik gemaakt — men spreekt dan wel van de econometrische methode — is de belangstelling voor deze vraagstukken nog sterk toegenomen. Naar de meening van schrijver dezes kan de uitslag der discussies niet meer twijfelachtig zijn. Wanneer eenmaal vaststaat, dat de grootheden, waarover de economie handelt, van quantitatieven aard zijn en wanneer daarbij gesproken wordt van „vraagcurven” en dergelijke *functioneële* samenhangen, is de vraag naar de toepasbaarheid van de wiskunde in *beginsel* reeds beslist. Daaraan wordt niets meer afgedaan door de omstandigheid, dat het in de practijk in vele gevallen zeer bezwaarlijk is deze relaties concreet vast te stellen. Ook de dikwijls gemaakte opmerking, dat reclamecampagnes, veranderingen in de verbruiksgewoonten der consumenten, handelsbelemmeringen enz. den loop der verschijnselen zouden „verstoren”, doet hieraan niets af. De vraag wordt dan veeleer te trachten met de hulpmiddelen der wiskundige methode vast te stellen, wat de invloed van de „storende” omstandigheden op den loop der verschijnselen is geweest. Juist bij het conjunctuuronderzoek is dit soort problemen zelfs van zeer groote beteekenis.

Overigens is het wellicht goed op te merken, dat over het gebruik van de wiskunde ook veel misverstand bestaat. Met name moet vastgesteld worden, dat de wiskunde nimmer de economische theorie kan of bedoelt te vervangen. De wiskundig-statistische methoden worden toegepast om de uitspraken van de economische theorie aan de werkelijkheid te toetsen en om vast te stellen *in welke mate* de verschillende economische grootheden elkaar in de werkelijkheid beïnvloeden. Kennis van deze proportionaliteiten is juist voor allerlei vragen op het terrein van de economische politiek van groote beteekenis.

Wat de economische theorie zelf betreft, hier heeft het gebruik van de wiskunde groote voordeelen afgevoerd. Het argument, dat men allerlei theoretische waarheden ook wel zonder gebruik te maken van de wiskunde had kunnen afleiden, kan daarbij niet zwaar wegen. Het zou nl. in het gunstigste geval beteekenen, dat tal van resultaten van de wiskundige wetenschap door den theoretisch-econoom nog weer eens opnieuw ontdekt zouden moeten worden. De beteekenis van de wiskunde is echter juist deze, dat zij de leer is van de grootheden die kwantitatief meetbaar zijn. Het spreekt dus wel vanzelf, dat men in die wetenschappen, waarin van kwantitatief meetbare grootheden sprake is, van de resultaten van de wiskunde zonder meer gebruik mag en kan maken.

* * *

Wanneer wij ons nu afvragen, wat de reden is, dat het gebruik van de wiskunde tot zoo uitvoerige gedachtenwisselingen aanleiding heeft gegeven en in de toekomst vermoedelijk nog zal geven, dan moet de verklaring daarvoor wel hierin gezocht worden, dat het gebruik van de wiskunde niet alleen beteekent de invoering van een nieuwe techniek, maar dat daarmee gepaard is gegaan een critiek op de in de theoretische economie gevolgde methoden. Degenen, die de wiskundige methoden in de economie introduceerden, waren veelal van huis uit natuurwetenschappelijk geschoold en hebben mede daardoor de wetenschappelijke methoden, die in de economie gevolgd werden, gecritiseerd. Het is goed beide aspecten van het gebruik van de wiskunde in de economie scherp te onderscheiden.

Het stemt tot voldoening, dat, waar het gebruik van de wiskunde in de economie nog tot veel discussie en ook misverstanden aanleiding heeft gegeven, de heer S. Kleerekoper aan dit onderwerp zijn dissertatie heeft gewijd. Wij voegen hieraan al aanstonds toe, dat de schrijver zich daarbij niet heeft ingelaten met de vele vraagstukken, die de econometrische methode van conjunctuuronderzoek opwerpt. Volstaan wordt met slechts een zeer beknopte aanduiding hiervan. Dr. Kleerekoper heeft veeleer zijn aandacht geschonken aan een aantal onderwerpen uit de economie, waarover onder de economen zelve weinig verschil van inzicht zal kunnen bestaan. Wij noemen bijv. de vraagcurve, de prijsvorming bij monopolie, bepaling van het verband tusschen indirecte kosten en productie in een gegeven geval, een onderwerp uit de theorie der belastingen enz. Uitvoerig wordt daarbij ingegaan op de beteekenis van de wiskunde voor elk dezer problemen. Eenerzijds wordt aangetoond, hoe de toepassing van de wiskunde tot het ontdekken van waarheden voert, waar de a-mathematische economie in onjuistheden, onvolledigheden of vaagheden moest blijven steken. Anderzijds wordt daarmede de critiek op het gebruik van de wiskunde tegelijk weerlegd.

Ook al zal men het wellicht als een gemis voelen, dat de schrijver zich met de problemen van het moderne mathematisch-statistische conjunctuuronderzoek niet heeft ingelaten, toch zal dit proefschrift door de zeer uitvoerige en diepgaande behandeling van een aantal der meer eenvoudige vraagstukken, liggend op verschillend gebied, belangrijk kunnen bijdragen tot een beter begrip van het gebruik van de wiskunde in de economie. De uitgebreide behandeling in een afzonderlijk aanhangsel van de grondslagen van de kansrekening en de mathematische statistiek op een wijze die vooral voor economen toegankelijk is, komt hieraan mede ten goede. Wel is het jammer, dat de schrijver hier geen bronnen heeft vermeld voor verdere zelfstudie. De geboden stof is te fragmentarisch om een bevredigend geheel te vormen. Bovendien geven enkele wiskundige uiteenzettingen aanleiding tot het plaatsnemen van vraagtekens, zoo op blz. 77/78 en op blz. 184, terwijl voorts enkele formules door drukfouten onjuist zijn, bijv. op blz. 191 en 196. Dit zijn evenwel slechts kleinigheden die aan de beteekenis van de studie niet afdoen.

Dr. J. B. D. DERKSEN.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

Boeken.

- Economic Aspects of Defence* door Harold Macmillan, M. P. (Londen 1939; Macmillan & Co. Prijs 1/-).
- Les techniques au service de la pensée* door E. de Nalèche, P. Valéry, M. Prévost, S. Charléty, P. Gémon, P. de Rothschild, P. Mortier, G. de Tarde. (Parijs 1938; Librairie Félix Alcan).
- Preliminary investigation into measures of a national or international character for raising the standard of living*, voorbereid door Mr. N. F. Hall. (Genève 1938; League of Nations).
- Nationale und internationale Preispolitik* door Prof. Dr. Theo Suranyi-Unger, Szeged. No. 57 der Kiebler Vorträge, gehalten im Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. (Jena 1938; Verlag von Gustav Fischer).
- Hoofdzaken uit de organisatie en techniek van de handel, ten dienste van het handelsonderwijs* door W. Speerstra. (Groningen—Batavia 1939; J. B. Wolters' Uitgevers Mij. Prijs ing. f 5.50, geb. f 5.90).
- Food and welfare* by F. L. McDougall, League of Nations studies of nutrition and national economic policy. (Genève 1938; Genève Research Centre).

L'économie dirigée en régime collectiviste, études critiques sur les possibilités du socialisme door N. G. Pierson, L. von Mises, G. Halm en E. Barone. (Parijs 1939, Librairie de Médecis. Prijs 36 Frs.).

Brochures.

De beteekenis van de collectieve arbeidsovereenkomst als rechtsinstituut door Prof. Mr. Paul Scholten en *De ontwikkeling der bedrijfsorganisatie* door H. Diemer. Redevoeringen, gehouden op 12 Jan. 1939 ter gelegenheid van de herdenking van het 25-jarig bestaan eener collectieve arbeidsovereenkomst en 25 jaren bedrijfsrechtspraak in het boekdrukkersbedrijf. (Haarlem 1939; H. D. Tjeenk Willink & Zn. N.V. Prijs f 0.60).

Bulletin van het Koloniaal Instituut te Amsterdam. Februari-nummer. Uitgegeven in samenwerking met het Nederlandsch Pacific Instituut. (Amsterdam 1939).

La Politique Economique de l'Allemagne, le système du docteur Funk, door Maurice Pernot. Uitgave van het Centre d'informations documentaires. (Parijs 1938; Prijs Frs. 4).

Twenty-fifth annual report of the Board of Governors of the Federal Reserve System, covering operations for the year 1938. (Washington 1939).

Rapport betreffende overneming der landbouw-crisismaatregelen door de bedrijfsgenooten. (Den Haag 1939; Algemeene Landsdrukkerij).

Over bezuiniging op Onderwijs in verband met autonomie van Opvoeding en Onderwijs door J. D. Reiman Jr. (Amersfoort 1939; N.V. Drukkerij v/h G. J. van Amerongen. Prijs f 0.20).

Revue de l'Institut de Sociologie Oct./Dec. 1938. Uitgegeven met medewerking van de Fondation Universitaire de Belgique. (Brussel 1938).

Portugal. Das werden eines neuen Staates door Oliveira Salazar. (Essen 1938; Essener Verlagsanstalt. Prijs R.M. 8).

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigen- dom	Den Haag Ert- pacht	Middel- burg	Rotter- dam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87 ⁵	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938.....	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
Jan. 1937 ..	4.58	4 $\frac{1}{2}$	—	—	4 $\frac{1}{2}$	—	4 $\frac{1}{2}$
Febr.	—	—	4.25	4.50	4 $\frac{1}{2}$	4.47	—
Maart.....	3.83	4 $\frac{1}{2}$	4.—	—	4 $\frac{1}{2}$ ³⁾	4.50	4-4 $\frac{1}{2}$
April.....	4.—	4 $\frac{1}{2}$	4.10	4.50	4	—	4-4 $\frac{1}{2}$
Mei.....	3.50	4 $\frac{1}{2}$	4.25	4.50	4	4.31	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Juni.....	—	4- $\frac{3}{4}$	4.—	—	4	4.04	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Juli.....	3.83	4- $\frac{1}{2}$	4.—	4.25	4	4.50	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Aug.	4.—	3 $\frac{1}{2}$ -4	4.—	4.25	4	4	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Sept.	3.87 ⁵	3 $\frac{1}{2}$ -4	4.—	4.25	4	4	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Oct.	4.25	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$	3.80	4.20	4	4.02	3 $\frac{1}{2}$ -4
Nov.	3.92	3 $\frac{1}{2}$ -4	4.—	4.25	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.54	3 $\frac{1}{2}$ -4
Dec.	4.25	3 $\frac{1}{2}$ -4	—	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.77	3 $\frac{1}{2}$ -4
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	4.14	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Febr.	3.75	4- $\frac{1}{2}$	4.—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4
Maart.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.90	4.10	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	4.15	3 $\frac{1}{2}$ -4
April.....	3.60	3 $\frac{1}{2}$ -4	—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.72	3 $\frac{1}{2}$ -4
Mei.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	3.75	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁵⁾	3.52	3 $\frac{1}{2}$ -4
Juni.....	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.81	3 $\frac{1}{2}$ -4
Juli.....	4.—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.50	4.—	4	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Aug.	—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4	3.69	3 $\frac{1}{2}$ -4
Sept.	—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.50	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4
Oct.	3.75	3 $\frac{1}{2}$	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	—	3 $\frac{1}{2}$
Nov.	4.—	3 $\frac{1}{2}$	3.50	3.50	4	3.76	3 $\frac{1}{2}$
Dec.....	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.65	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.92	3 $\frac{1}{2}$
Jan. 1939 ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁵⁾	3.35	3 $\frac{1}{2}$
Febr. „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ ⁴⁾	3.57	3 $\frac{1}{2}$ -4

¹⁾ Bijzonder geval, geen maatstaf.

²⁾ Door bijzondere omstandigheden.

³⁾ Enkele hypotheeken à 4 %.

⁴⁾ Voor hypotheeken op gebouwen 4 %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

⁵⁾ Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 %, deels 3 $\frac{1}{2}$ %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

Nadruk verboden.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	5/11 Maart 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	5/11 Maart 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe.....	18.310	161.244	238.807	3.915	20.791	2.127	182.035	240.934
Rogge.....	4.214	40.724	38.628	—	—	—	40.724	38.628
Boekweit.....	325	3.415	2.402	—	—	—	3.415	2.402
Mais.....	7.641	140.874	279.386	300	28.918	26.858	169.792	306.244
Gerst.....	7.833	52.254	66.463	—	4.030	2.101	56.284	68.564
Haver.....	5.357	34.044	54.756	—	1.460	1.036	35.504	55.792
Lijnzaad.....	3.040	11.525	27.618	6.290	77.795	60.152	89.320	87.770
Lijnkoek.....	800	17.357	17.438	—	150	—	17.507	17.438
Tarwemeel.....	1.203	9.561	10.979	87	828	3.725	10.389	14.704
Andere meelsoorten.....	412	5.559	7.702	115	1.065	983	6.624	8.685

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 224/225)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 28 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische.

Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74 $\frac{1}{5}$ kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct.

1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata.

Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64 $\frac{1}{5}$ kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische.

Mais: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata.

Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table with columns for location (e.g., Ned., Bk., Athene), discount rate, and date. Includes entries like 'Disc. Wissels. 2 3 Dec.'36 and 'Lissabon .... 4 11 Aug.'37.

OPEN MARKT.

Table showing exchange rates for various locations (Amsterdam, Londen, Berlijn, etc.) from 1939 to 1914. Columns include dates and rates.

1) Koers van 10 Mrt. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table showing exchange rates in the Netherlands for various locations (New York, Londen, Berlijn, etc.) from 1939 to 1914.

Table showing exchange rates for Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid from 1939 to 1914.

Table showing exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsinki, Buenos Aires, and Montevideo from 1939 to 1914.

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table showing exchange rates for New York from 1939 to 1914. Columns include dates and rates for Londen, Parijs, Berlijn, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table showing exchange rates in London for various locations (Alexandrië, Athene, Bangkok, etc.) from 1939 to 1914.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. *) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export“ noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table showing silver and gold prices from 1939 to 1914. Columns include dates and prices for London, New York, and Amsterdam.

1) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$ c. p. oz. fine. *) In gulden per Kg. 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table showing the status of the national treasury, including Vorderingen (28 Febr. 1939, 7 Maart 1939) and Verplichtingen.

Table showing the status of the national debt (Nederlandsch-Indische Vlottende Schuld) from 1939 to 1914.

CURAÇAO SCHE BANK.

Table showing the status of the Curacao Bank, including Vorderingen and Verplichtingen.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Table showing the main items in thousands of guilders, including dates, metal, circulation, and various accounts.

1) Sluftp. der activa. *) Sluftp. der passiva.

Table with columns for various commodities: GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER, KAAS, EIEREN. Includes sub-headers for 'Rotterdam per 2000 kg.', 'Terminj-noter. op 1 of 2 mnd.', 'Amerik. Mixed No. 2 1/2', etc.

Table with columns for: JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN. ZIJDE, RUBBER. Includes sub-headers for 'Middling Upland loco New York per lb.', 'Super Fine C. P. Oomra Liverpool per lb.', etc.

Table with columns for: KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETERIJ-IJZER, ZINK, ZILVER. Includes sub-headers for 'Koper Standaard loco Londen per Eng. ton', 'Lood gem. prompt en lev. 3 maanden Londen per Eng. ton', etc.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
8 Mrt. 1939	227.074	479.178	46.855	3.360	22.395
1 " 1939	227.416	478.449	47.966	6.349	22.398
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
8 Mrt. '39	89.246	11.449	97.424	35.804	47.896	33,1
1 " '39	99.046	11.643	110.361	36.550	48.967	30,8
22 Juli '14	11.005	14.736		42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Belee-ningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
2 Mrt. '39	87.266	609	16	9.898	746	3.954	30.627
23 Feb. '39	87.266	628	13	10.552	746	3.389	30.627
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen 1)	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti-culieren
2 Mrt. '39	5.470	3.060	114.155	2.472	2.216	19.862
23 Feb. '39	5.470	2.905	111.162	2.847	2.232	22.556
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud	Daarvan als goud-tent. circ. banken 1)	Deviezen als goud-dekking geldende	Anderc wissels en cheques	Belee-ningen
7 Mrt. 1939	70,8	10,6	5,7	7.083,5	37,9
28 Feb. 1939	70,8	10,6	5,5	7.333,4	60,4
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa 2)	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
7 Mrt. 1939	677,2	1.539,8	7.737,3	1.027,2	454,1
28 Feb. 1939	660,4	1.532,8	7.938,8	1.105,4	447,8
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,-	40,0

1) Onbelast. 2) w.o. Rentenbankscheine 7 Mrt., 28 Feb. '39, resp. 30, 21 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1939	Goud		Buitenlandse deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen							Schatkist	Partic.
9/3	3.192	52	759	285	86	144	234	4.332	24	307
2/3	3.233	53	837	217	74	144	234	4.386	20	296

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		"Other cash" 1)	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten 1)		In her-d. member banks	In de open markt gekocht
21 Feb. '39	12.060,0	12.049,7	445,9	4,4	0,6
15 " '39	12.015,1	12.006,2	438,9	5,1	0,6

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. 2)	Algem. Dek-kings-perc. 4)
21 Feb. '39	2.564,0	4.344,5	10.516,2	134,9	84,2	—
15 " '39	2.564,0	4.349,8	10.457,4	134,9	84,1	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 99.06 cents werd gedevalueerd.
 2) "Other Cash" does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.
 3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
15 Febr. '39	—	8.205	13.403	7.171	28.595	5.181
8 " '39	—	8.179	13.280	7.453	28.737	5.185

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 13 Maart 1939.

Activa.	
Binnenl. Wis-sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 6.592.095,82 Bijbnk. " 142.221,87 Ag.sch. " 532.280,04
Papier o. h. Buitenl.	f 2.700.000,—
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	—
Beleeningen	Hfdbk. f 213.818.270,45 ¹⁾ incl. vrsch. Bijbnk. " 2.178.916,83 in rek.-crt. Ag.sch. " 23.598.071,72 op onderp. f 239.595.259,—
Op Effecten enz. ...	f 238.448.307,66 ¹⁾
Op Goederen en Ceel.	1.146.951,34
Voorschotten a. h. Rijk	—
Munt, Goud	f 106.637.555,—
Muntmat., Goud	1.304.623.102,71
Munt, Zilver, enz.	f 25.420.970,17
Muntmat., Zilver	—
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen	—
Gebouwen en Meub. der Bank	—
Diverse rekeningen	—
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/'32, S. No. 221)	—
	f 1.755.476.982,23

Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefondsen	4.860.787,51
Bijzondere reserve	7.102.179,67
Pensioenfondsen	12.155.588,16
Bankbiljetten in omloop	973.002.650,—
Bankassigatiën in omloop	65.559,78
Rek.-Cour. { Het Rijk f 93.233.801,56 saldo's: { Anderen " 639.915.020,06	733.148.821,62
Diverse rekeningen	5.141.395,49
	f 1.755.476.982,23

Beschikbaar metaalsaldo f 754.380.948,21
 Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is f 1.885.952.370,—
 Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht —
 1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 63.247.800,—
 Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Anderc opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
13 Mrt. '39	106638	1.304.623	973.003	733.213	754.381	84
6 " '39	106638	1.309.634	988.280	730.001	754.697	84
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Belee-ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke-ningen 1)
13 Mrt. 1939	7.267	—	239.595	2.700	11.898
6 " 1939	7.362	—	245.031	3.150	12.817
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Anderc opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
11 Mrt. '39 ²⁾	138.820		190.870	82.330	29.540
4 " '39 ²⁾	139.050		188.290	84.560	29.910
21 Jan. 1939	116.886	21.848	186.803	82.836	30.878
14 " 1939	116.886	21.620	191.435	79.159	30.269
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Belee-ningen	Diverse reke-ningen 1)	Dek-kings-percentage
11 Mrt. '39 ²⁾	10.190	77.000	61.750	51	
4 " '39 ²⁾	11.480	77.660	59.170	51	
21 Jan. 1939	9.417	13.997	48.675	62.269	51
14 " 1939	9.911	13.987	49.252	61.104	51
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.